

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Dominika Kaštánková, DiS.

**Školní družina při malotřídní ZŠ a její role ve strukturaci
volného času dětí mladšího školního věku**

Olomouc 2021

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Pavel Neumeister, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

Dominika Kaštánková, DiS.

Děkuji panu Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph. D., za všechny cenné podněty, nápady a dobré rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytoval při jejím zpracování.

Také děkuji rodičům a jejich dětem, které navštěvují Školní družinu při malotřídni ZŠ v Lisku, za pomoc při provádění výzkumu pro tuto práci.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1 Školní družina.....	8
1.1 Funkce školní družiny	9
1.2 Cíle školní družiny	9
1.3 Činnosti ve školní družině.....	10
1.4 Podmínky činnosti školní družiny.....	11
1.5 Vychovatel/ka ve školní družině.....	12
2 Malotřídní základní škola	13
2.1 Základní vzdělávání	13
2.2 Malotřídní škola	13
2.2.1 Druhy organizace edukačního procesu	15
2.2.2 Výhody a nevýhody malotřídního vzdělávání	16
2.2.3 Dělení malotřídních škol.....	16
2.2.4 Učitel v malotřídní škole.....	17
3 Volný čas	18
3.1 Pohledy na volný čas.....	20
3.2 Základní činnosti ve volném čase a jejich výchovné využití	22
3.2.1 Hra a její využití ve volném čase.....	22
3.2.2 Učení a jeho zvláštnosti ve volném čase.....	23
3.2.3 Práce, výchova k práci v rodině, ve škole a ve volném čase	24
3.2.4 Tělesná výchova ve volném čase.....	24
4 Mladší školní věk	26
4.1 Vývoj poznávacích procesů	27
4.1.1 Vývoj zrakového vnímání.....	27
4.1.2 Rozvoj percepční strategie.....	28

4.1.3	Rozvoj sluchového vnímání.....	28
4.1.4	Vývoj myšlení, zpracování informací a řešení problémů	29
4.1.5	Vývoj pozornosti a paměti	29
4.1.6	Emoční vývoj	30
4.1.7	Vývoj základních schopností a dovedností.....	30
5	Výzkum smíšeného designu	32
5.1	Časový snímek	32
5.2	Dotazníkové šetření.....	37
5.3	Kazuistiky vybraných žáků	49
	Závěr	52
	Anotace	53
	Annotation	54
	Zdroje.....	55
	Seznam příloh	57
	Seznam zkratk	62

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu školní družiny při malotřídní základní škole a její roli ve strukturaci volného času dětí mladšího školního věku. Jelikož druhým rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině při malotřídní škole v malé obci Lísek na Vysočině, bylo toto téma přirozenou cestou, jak spojit studijní a profesní zájmy. Práce vychovatelky ve školní družině při malotřídní základní škole má svá specifika, která jsou podmíněna charakterem jejího širšího prostředí a funkcemi, jež od ní rodiče očekávají. Z uvedeného důvodu je bakalářská práce koncipována jako analýza činností školní družiny při malotřídní škole, která by měla soužit jako sonda do okrajové oblasti českého vzdělávacího systému, který doposud zůstával mimo zájem odborníků.

Cíle:

Hlavním cílem práce je na základě zpracování empirických dat charakterizovat specifické oblasti činností vychovatele ve školní družině při malotřídní škole.

Hlavní cíl práce je podmíněn naplněním dílčích cílů, jimiž jsou:

- a) Na základě shromáždění, analýzy a kritického zhodnocení dosavadního stavu zkoumání dané problematiky charakterizovat základní teoretické kategorie, které dané téma ukotvují.
- b) Na základě charakterizovaných základních teoretických kategorií koncipovat a realizovat soubor výzkumných šetření se smíšeným designem, především pak vytvoření časového snímku vychovatele ve školní družině, na základě toho kvantitativní empirické šetření zájmů žáků a jejich rodičů a následně také prezentace kazuistik vybraných žáků.

Teoretická část, řešící dílčí cíle a) práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola popisuje školní družinu. Jaké jsou její funkce, cíle nebo činnosti, které v ní probíhají a v neposlední řadě také to, jaké osobnostní rysy by měl mít vychovatel ve školní družině.

Druhá kapitola se věnuje malotřídní základní škole. V úvodu této kapitoly jsou uvedeny hlavní rozdíly mezi běžnou a malotřídní základní školou. Dále charakteristika malotřídní školy, její výhody a nevýhody a také je zde popsána organizace edukačního procesu, která nemusí být vždy pro učitele snadná.

Třetí kapitola se zabývá volným časem z hlediska dětí, ale i dospělých. Volný čas je v této kapitole charakterizován jako nejcennější čas člověka. Je zde také popisován z různých pohledů a dozvídáme se, jak lze ve volném čase využít základních lidských činností – tedy hry, učení a práce.

Čtvrtá a poslední teoretická kapitola práce vymezuje jedno z vývojových období člověka – mladší školní věk. Zaměřuje se na vývoj kognitivních a smyslových funkcí dítěte v tomto období. Rovněž na rozvoj myšlení, paměti a pozornosti nebo řešení problémů.

Praktickou část tvoří vzájemně propojené mikrovýzkumy, které vycházejí z metod tzv. smíšeného výzkumu, jimiž jsou: časový snímek týdenní činnosti s dětmi ve školní družině při malotřídní základní škole, ve které pracuji, dále kvantitativní výzkum, který proběhl formou dotazníkového šetření a byl zaměřen na ověření základních výzkumných předpokladů, a poslední složkou praktické části práce jsou mikrokazuistiky vybraných žáků, jejichž cílem je přiblížit činnosti vychovatele ve školní družině při malotřídní škole.

1 Školní družina

Školní družiny mají v naší zemi dlouholetou tradici. Plní významnou funkci pro žáky prvního stupně základních škol. Zabezpečují těmto žákům náplň volného času před začátkem školní výuky a také odpoledne před odchodem dětí domů nebo do jiného zájmového útvaru.

Ve školní družině se žáci mladšího školního věku seznamují se širokou nabídkou zájmových aktivit, s jejich formami, obsahem, ale i pravidly. Tyto aktivity prohlubují školní znalosti dětí, je rozvíjena jejich osobnost a rovněž si zdokonalují sociální dovednosti. Program školní družiny je bez závazných témat, proto vychovatelkám umožňuje flexibilně realizovat takové činnosti s dětmi, které je nejen zaujmou, ale také jim mohou pomoci naplnit potřebu poznání, úspěchu, citové odezvy, kladného hodnocení apod. Významným znakem dnešní školní družiny je možnost, aby se děti účastnily na přípravě týdenních plánů činnosti a mohly se tak podílet na tvorbě programu. Participování dětí na aktivitách ve školní družině je důležitým prvkem výchovy mladé generace k demokracii. (Hájek in Pávková, 2003)

Školní družina není pokračováním školní výuky. Má svá specifika, která ji odlišují od školního vyučování. Hodnocení činnosti školní družiny vyplývá z požadavků a zásad pedagogiky volného času. Hlavním posláním školní družiny je zabezpečit zájmové činnosti, odpočinek a rekreaci žáků. Kromě těchto činností, plní školní družina, zejména z pohledu rodičů, také funkci sociální, tedy dohled nad žáky po dobu před nebo po skončení školního vyučování.

Pracuje v kontextu dalších subjektů, které nabízejí aktivity výchovy mimo vyučování, jako jsou zájmové kroužky škol, zájmové útvary domu dětí a mládeže, výuka v základních uměleckých školách apod. Školní družina může být v provozu i o prázdninách nebo může ve spolupráci s dalšími subjekty organizovat akce ve volných dnech, kdy neprobíhá školní vyučování. (Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin, 2002 – online)

Školní družiny nejčastěji vznikají při základních školách, ale mohou být zřízeny i jako samostatné zařízení. Slouží jedné nebo více základním školám. Jsou zřizovány podle zákona 76/1978 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Řídí se vyhláškou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR) č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech. (Hájek in Pávková, 2003)

1.1 Funkce školní družiny

Školní družina je mezi volnočasovými zařízeními nejčetnější, zaměstnává nejvíce vychovatelů a prošlo jejím působením nejvíce dětí. Pro zajištění funkcí školní družiny jsou děti rozděleny do oddělení. V jednom oddělení by nemělo být zapsáno více než třicet žáků.

Den dítěte lze rozdělit do tří časových úseků. Doba pracovní, doba mimopracovní a doba volného času. Doba pracovní je ta část dne, kterou dítě stráví ve škole při vyučování a přípravou na něj. Doba mimopracovní nastává tehdy, kdy dítě potřebuje čas na regeneraci sil a nezbytné životní úkony, jako je jídlo, spánek, hygiena apod. Doba volného času je pro dítě prostor, kdy se může věnovat svým činnostem podle své svobodné volby. Doba, kterou dítě stráví ve školní družině je na hranici mezi dobou volného času a dobou mimopracovní.

Školní družina zabezpečuje dvě hlavní funkce. Výchovu ve volném čase a výchovu k volnému času. Výchova ve volném čase představuje vytváření návyků na smysluplné trávení volného času a na získání dostatečného množství informací o různých zájmových volnočasových činnostech a praktických dovednostech v nich, což je součástí výchovy k volnému času. Školní družina také slouží k vzdělávání, výchově a rekreaci žáků. Svou funkci naplňuje prostřednictvím činností pojmenovaných jako odpočinkové, rekreační, zájmové a příprava na vyučování. (viz. 1.4 Činnosti ve školní družině), (Hájek in Pávková, 2003)

1.2 Cíle školní družiny

Pro školní družinu platí obecný cíl – vychovávat dítě ve všestranně harmonicky rozvinutou osobnost, a to pomocí složek výchovy, označované jako: rozumová, mravní, tělesná, estetická a pracovní. Ovšem tuto zažitou zvyklost je třeba specifikovat pro aktuální výchovné problémy a specifické potřeby dětí. Jeden z důvodů, proč rodiče přihlašují své děti do školních družin, je snaha čelit sociálně patologickým jevům, které mohou děti ohrožovat, a také je vybavit dovednostmi, vědomostmi a postoji, které pomáhají odolávat nástrahám, jež současná společnost připravuje. Je nutné pojímat výchovu dětí ve školní družině i jako specifickou primární prevenci sociálně patologických jevů. (Hájek in Pávková, 2003)

1.3 Činnosti ve školní družině

Školní družina plní hned několik funkcí. Jsou to zejména činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové a také příprava na vyučování. Odpočinkové činnosti mají za úkol odstranit únavu. Zařazují se nejčastěji v ranní družině před vyučováním a také po obědě. Dále pak kdykoliv během dne, podle potřeby dětí. Klid může být na lůžku či lehátku nebo prostřednictvím stolní a námětové hry nebo jiné klidné zájmové činnosti, poslech hudby, předčítání z knihy apod. Je důležité zařazovat odpočinkové činnosti do denního režimu družiny, jelikož plní psychohygienické poslání.

Rekreační činnosti slouží k regeneraci sil. Převládá v nich aktivní odpočinek s pohybovými, sportovními nebo manuálními prvky. Tyto činnosti by měly být realizovány nejlépe venku na čerstvém vzduchu. Hry a spontánní činnosti dětí mohou být rušnějšího charakteru, což nelze vždy považovat za nekázeň, ale jako relaxaci po soustředění se ve školní výuce.

Zájmové činnosti rozvíjí osobnost dítěte a umožňují mu nejen seberealizaci, ale i další poznávání a rozvoj pohybových dovedností. Mohou být zařazovány jako spontánní či organizovaná aktivita nebo jako individuální či skupinová činnost. Při zájmových činnostech dominuje vlastní aktivita a kreativita dítěte, která mu přináší pocit radosti a uspokojení.

Příprava na vyučování zahrnuje činnosti související s plněním školních povinností, není však legislativou ustanovena jako povinná složka školní družiny. Může probíhat několika formami. Například zábavné procvičování učiva pomocí didaktických her, ověřování školních poznatků v praxi v přírodě, při vycházkách, exkurzích a dalších aktivitách. Získávání dalších poznatků při praktických činnostech – práce s knihou, časopisem, počítačem, poslechové činnosti atd. Samotné vypracovávání domácích úkolů by mělo probíhat se souhlasem rodičů a začínat by mělo až po odpočinkových činnostech, kdy žák odbourá únavu a načerpá nové síly. Při vypracovávání písemných úkolů vychovatelka dětem úkoly neopravuje, pouze dítě vyzve k vyhledání, opravení a zdůvodnění chyby. (Hájek in Pávková, 2003)

Z časových důvodů není možné zařadit všechny druhy činností během jednoho odpoledne. Činnosti se také vzájemně prolínají. V rekreačních činnostech se velmi často objevují prvky zájmových aktivit. Odpočinkové a rekreační činnosti by ovšem v denním programu měly být přítomny vždy.

Z požadavku činnosti vyplývá, že praktické činnosti mají ve školní družině výraznou převahu nad přijímáním slovních informací. Vychovatel se snaží, aby žáci k novým poznatkům dospěli vlastním úsilím, prostřednictvím praktických činností. K tomu nejvíce příležitostí poskytují právě zájmové činnosti, na které je kladen velký důraz. (Pávková, 2002)

1.4 Podmínky činnosti školní družiny

Nejdůležitějšími činiteli školní družiny jsou děti a vychovatelky nebo vychovatelé. Ovšem pro úspěšné působení družiny, je třeba volit nejen vhodné činnosti, ale také mít i odpovídající prostředí. Pro svou činnost využívají školní družiny vlastní prostory, které jsou zařízené jako herny, jež svým uspořádáním a vybavením jdou ruku v ruce s potřebami dětí mladšího školního věku. Družinový prostor by měl být členitý, aby navozoval pocit bezpečí a umožňoval soukromí i činnosti ve skupinkách, inicioval samostatné intelektuální, zájmové i hravé aktivity a dával příležitost k odpočinku. Školní družina má umožňovat komunikaci mezi dětmi, proto se doporučuje vyhradit část místnosti hraní na podlaze, která bude krytá kobercem nebo podložkami. Pro zájmové činnosti slouží část se stolečky a židličkami, které jsou uspořádány tak, aby na sebe děti viděly a mohly mezi sebou v průběhu činnosti komunikovat. Nejvíce by mělo být volného prostoru.

Školní družina jako školské zařízení má povinnost vést i pedagogickou dokumentaci o své činnosti. Tato dokumentace má obsahovat evidenci dětí, údaje o přihlášení, průběhu pobytu a o ukončení pobytu. Na předepsaných tiskopisech jsou podle vyhlášky č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech vychovatelé povinni vést přehled výchovně-vzdělávací práce, který obsahuje seznam zapsaných žáků, jejich příchody a odchody podle podkladů rodičů, rámcovou týdenní skladbu zaměstnání, záznamy o přítomných dětech a o výchovné práci v jednotlivých týdnech. K docházce do školní družiny rodiče své děti přihlašují, škola má své vlastní přihlášky nebo zápisové lístky.

Školní družina má i svůj vnitřní řád, který upravuje provozní dobu družiny, tj. v kolik hodin začíná ranní družina, v kolik odpolední družina a kdy provoz družiny končí. Provoz družiny stanovuje ředitel školy po projednání se zřizovatelem. Dále stanovuje užívané místnosti – vlastní objekty nebo které třídy základní školy má družina v užívání pro ranní a pro odpolední družinu. Zahrnuje přihlašování dětí do školní družiny, jejich způsob přihlášení a odhlášení. Ustanovení o platbách zákonných zástupců za pobyt dítěte v družině, způsob vybírání financí, výše plateb apod. Ve vnitřním řádu školní družiny nalezneme také

podmínky docházky žáků do družiny, podmínky a dobu jejich odchodu nebo jejich vyzvedávání, včetně způsobu omlouvání nepřítomnosti dětí.

Dále přechod žáků ze školy do školní družiny a upravuje, kdo má v tuto dobu zodpovědnost za žáky. Jedná se hlavně o zajištění bezpečnosti při předávání dětí z ranní družiny do vyučování a poté z vyučování do družiny odpolední. Také je zde přesně formulováno předávání dětí ze školní družiny do zájmových aktivit, pořádaných školou i mimo školu, jelikož právě při předávání dětí dochází k řadě úrazů.

V neposlední řadě vnitřní řád školní družiny také obsahuje zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve školní družině, režim školní družiny, zajištění pitného režimu pro děti, způsob spolupráce s rodiči, postup vychovatele či vychovatelky v případě, že nedojde k vyzvednutí dítěte do stanovené doby, provoz školní družiny o prázdninách atd. (Hájek in Pávková, 2003)

1.5 Vychovatel/ka ve školní družině

Vychovatelé a pedagogové volného času pracují zpravidla na základních a středních školách a ve školských zařízeních pro volný čas. Požadováno je u nich odborné středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání, což je dáno zákonem. Ovšem cesty k získání kvalifikace jsou různé a zcela otevřené i pro nekvalifikované zájemce, kteří jsou dosud bez praxe. (Bendl, 2015)

Vychovatel nebo vychovatelka je především rádcem, instruktorem a inspirátorem činností, pomocí nichž nenásilně využívá k navození procesu učení. Svým každodenním výchovným působením vede děti ke smysluplnému využívání volného času. Touto činností obohacuje jejich vzdělání o nové poznatky a dovednosti z širokého spektra oblastí, ovlivňuje potřeby a zájmy, rozvíjí jejich nadání a specifické schopnosti, a také upevňuje takové charakterové vlastnosti, které jsou ve společnosti žádoucí.

Osoba vychovatele má být pro děti přítelem, který s nimi sdílí radosti i strasti. Dokáže žáky povzbudit a objektivně posoudit klady i zápory. Vzájemné vztahy dětí a vychovatelky by neměly být pouze formální. Děti si váží vychovatele, který má všeobecné vzdělání, orientuje se v zájmech dětí a v některém zájmu je také sám úspěšný. V procesu učení vychovatel děti nedoučuje, ale pouze je podněcuje k tvůrčímu a odpovědnému přístupu k daným činnostem a podporuje jejich samostatnost. Dobrý vychovatel dokáže najít pro každého takovou aktivitu, která uspokojí jeho potřeby. (Pávková, 2002)

2 Malotřídní základní škola

V počátku této kapitoly je vhodné vymezit dva pojmy, kterými jsou „základní vzdělávání“ a „malotřídní základní škola“. Tyto pojmy spolu úzce souvisí, ovšem nejsou totožné, a proto považují za důležité vymezit rozdíl mezi nimi.

2.1 Základní vzdělávání

Základním vzděláváním chápeme počátek systematického vzdělávání, tedy zahájení povinné školní docházky. Pod toto označení řadíme v České republice první a druhý stupeň základní školy, dále školy speciální, zvláštní a pomocné. Toto vzdělávání je realizováno v ucelené školské instituci, kterou tvoří základní škola. Základní vzdělávání je přípravnou fází pro další vzdělávání, tedy středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské. Délka jeho trvání je devět let. (Průcha, 1999)

Školský zákon číslo 561/2004 Sb. v § 44 definuje cíle základního vzdělávání jako cestu k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na základě těchto strategií byli motivováni k celoživotnímu učení, také aby se učili tvořivě myslet a řešit problémy, přiměřené k jejich věku. Taktéž účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své duševní i fyzické zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí. Být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným duchovním a kulturním hodnotám. Poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými dovednostmi a vědomostmi při rozhodování o své další životní dráze a profesi. (Zákony pro lidi, 2010 – online)

Základní vzdělávání v základní škole má celkem devět ročníků a dělí se na první a druhý stupeň. První stupeň zahrnuje první až pátý ročník a druhý stupeň šestý až devátý ročník. V místech, kde nejsou vhodné podmínky pro zřízení všech devíti ročníků, lze zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky. (Zákony pro lidi, 2010 – online)

2.2 Malotřídní škola

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2013) uznává pojem malotřídní i málotřídní škola a charakterizuje ji jako školu, ve které jsou alespoň v jedné z jejích tříd společně vyučováni žáci ze dvou a více ročníků. K tomuto spojování dochází především na venkovských školách, kvůli malému počtu žáků. I když jsou malotřídní školy velmi rozšířeným typem základních škol, školský zákon č. 561/2004 Sb. je neuvádí, a proto přestaly být tyto školy vykazovány ve statistikách Ústavu pro informace ve vzdělávání. Výzkumy ze zahraničí ovšem dokládají spíše pozitivní efekty malotřídních škol. Vzdělávací výsledky

jejich žáků jsou na srovnatelné úrovni jako žáci ve velkých městských školách a v oblasti rozvoje osobnostních vlastností je dokonce většinou předčí.

Z historického hlediska představují malotřídní školy počátek primárního vzdělávání v naší zemi. Byly jasnou volbou pro zavedení povinné školní docházky Marií Terezií v roce 1744, jelikož započaly snahy o realizaci celkového vzdělávání dětí různého věku. První školy, založené v tomto období byly tedy malotřídního typu, ovšem fungovaly odlišně, než je tomu dnes. Tyto školy byly typické naopak velkým počtem žáků. Na jednoho učitele připadalo až osmdesát žáků najednou. (Trnková, Knotová, Škarková, 2010)

Samotný vývoj „malotřídek“ nebyl snadný. Prakticky hned od počátku byly kritizovány a také byly jisté snahy o jejich úplné zrušení nebo alespoň o eliminaci. Neustále musely bojovat o uznání. Jejich existence byla také velmi ovlivněna společenskými milníky v naší zemi. Například v období první světové války tvořily malotřídní školy 80 % všech škol, ve druhé polovině dvacátého století už to bylo méně, tedy 75 %. V roce 1971 došlo k zásadnímu rušení malotřídních škol, jelikož byla zavedena koncepce střediskového osídlení, kdy byly obce rozděleny na perspektivní, kde byly školy úplné a neperspektivní, kde fungovaly právě malotřídní školy. Obnovením samospráv malých obcí po roce 1989 došlo i k obnově malotřídních škol. (Trnková, Knotová, Škarková, 2010)

Od změny ve školském zákoně, která proběhla v roce 2004, nejsou malotřídní školy ve zmiňovaném zákoně uvedeny jako zvláštní organizační forma základní školy. Nová podoba školského zákona rozlišuje pouze školy úplné, které mají všech devět ročníků a školy neúplné, které mají méně než devět ročníků nebo mají méně tříd než ročníků. (Trnková, 2008)

Malotřídní školy fungují v prostředí venkova s malým počtem žáků v jednom ročníku. V jedné třídě jsou vyučováni žáci dvou či více ročníků najednou. Nízký počet žáků a učitelů ovlivňuje jak způsob vzdělávací a výchovné práce, tak i komunikaci a vztahy ve škole i s okolím školy. Na rozdíl od školy v městském prostředí, je zde malá anonymita, přehledné a bezpečné prostředí a také větší míra sociální kontroly. Školu můžeme považovat za prvek občanské vybavenosti obce. (Rabušicová a kol., 2004)

2.2.1 Druhy organizace edukačního procesu

V malotřídních školách jsou uplatňovány tři specifické druhy organizace edukačního procesu:

1. Vyučování v odděleních – představuje střídání přímé činnosti učitele a samostatné práce žáků. Učitel pracuje pouze s jedním oddělením neboli ročníkem a ostatním žákům zadává samostatnou práci.
2. Rozšířené vyučování – dochází zde k úpravě týdenního rozvrhu hodin, zvýšení počtu hodin pro učitele. V první vyučovací hodině vyučuje učitel pouze jeden ročník, ve druhé, třetí a čtvrté vyučovací hodině učitel pracuje s více ročníky a v páté hodině jsou vyučovány pouze nejvyšší ročníky nebo ročník. Realizace tohoto druhu edukačního procesu je ovlivněna finančními možnostmi školy, jelikož jde o navyšování úvazku učitele.
3. Vyučování v běžích – tento druh již zavedením rámcových vzdělávacích procesů zanikl, ovšem v praxi se objevuje v inovované podobě a to se zaměřením na výuku. Jedno téma je obsahově upraveno na vzdělávací nabídku pro jednotlivé ročníky. (Provázková Stolinská, 2018 – online)

V praxi se tyto druhy edukačního procesu kombinují. Při pohledu na výše zmíněné strategie se může zdát, že učitel s žáky pracuje až o polovinu méně času než ve velké městské škole. Tyto strategie se ale orientují pouze na přímou činnost učitele se žáky. Druhou část vyučování tvoří samostatná práce, která má velký význam a může být používána v každé etapě vyučovacího procesu. Například při tvorbě poznatků – zdroj získávání nových poznatků nahrazuje výklad učitele a žák je při této činnosti aktivní. Dále při tvorbě dovedností – dochází k převedení vědomostí na dovednosti. Učitel rozpracovává individuální a specifické soubory činností, aktivit a cviků. Při tvorbě vědomostí nahrazuje samostatná práce běžný výklad učitele, jsou objasňovány skutečnosti. Při praktické aplikaci se jedná o kombinaci předchozího, avšak dovednosti a vědomosti se užívají současně. Samostatná práce také prověřuje úroveň zvládnutí učiva a dosažení úrovně kompetencí. (Provázková Stolinská, 2018 – online)

Aby měla samostatná práce žádoucí efekt v době, kdy učitel se žáky nepracuje přímo, je nutné dobře promyslet vzdělávací nabídku a způsob její realizace. Úkoly v samostatné práci by neměly být v žádném případě rutinní, ale zábavné a motivující k další činnosti žáků. Samostatná práce může mít mnoho podob. Může být ústní, písemná, praktická nebo

kombinací všech. Vyžaduje také materiální zajištění, které by mělo představovat dobře vybavenou učebnici, jež splňuje kritéria přiměřenosti obsahu, názornosti, přehlednosti, jazykové správnosti, vědeckosti, vysoké grafické a výtvarné úrovně a další. Zahrnuje také vypracovanou sbírku pracovních listů a cvičení, která kooperuje s učebnicí. Programy nebo programové učebnice a další zdroje informací, jako jsou encyklopedie, slovníky, CD nebo DVD přehrávače, sluchátka apod. (Provázková Stolinská, 2018 – online)

2.2.2 Výhody a nevýhody malotřídního vzdělávání

Vzdělávání v „malotřídkách“ představuje mnoho výhod. Za prvé se jedná o rodinné prostředí ve třídě. Toto tvrzení vyplývá z menšího počtu žáků na škole, což umožňuje rozvíjení úzkých vztahů mezi školou a rodinou a podněcuje tak vzájemnou spolupráci. Je zde také malý prostor pro vznik šikany. Tato výhoda je rovněž utvrzena ve stálosti a přehlednosti prostředí, které umožňuje případné projevy šikany odhalit ihned v začátcích. Dalším benefitem je také „sociální učení“. V malotřídních školách, jak již bylo uváděno výše, jsou společně žáci různého věku, a proto dochází k intuitivnímu učení mladších žáků od starších. Starší žáci také mívají dobrý pocit ze skutečnosti, že jsou „vyspělejší“ a mohou být pomocníkem mladšímu spolužákovi. V neposlední řadě můžeme do výhod malotřídních škol zařadit fakt, že při přechodu žáků do velkých škol, bývají většinou tito žáci hodnoceni učiteli jako více samostatní. (Provázková Stolinská, 2018 – online)

Nevýhodou malotřídního vzdělávání může být například málo příležitostí pro srovnávání se s vrstevníky žáků. Dále výrazně náročná projektová činnost učitele, který se snaží o individualizaci výuky a může hrozit riziko jeho přetížení. Realizace vzdělávání ve třídě, kde jsou spojené ročníky, vyžaduje precizní pedagogické zkušenosti vyučujícího. (Provázková Stolinská, 2018 – online)

2.2.3 Dělení malotřídních škol

Malotřídní školy můžeme rozdělit a to podle počtu tříd a ročníků v jednotlivých třídách:

1. Jednotřídní škola – výchova a výuka žáků se odehrává v jednotřídní škole. Práce učitele je zde velmi náročná. Učitel v takové škole je pedagogicky i sociálně izolován. To znamená, že předměty ve všech ročnících dané školy vyučuje pouze jeden učitel. Tato úloha je pro něj velice namáhavá, ať už z pohledu přímé činnosti ve třídě nebo v náročnosti domácí přípravy. Jednotřídní školy můžeme dále dělit na školy se dvěma, třemi, čtyřmi nebo pěti ročníky.

2. Dvoutřídní škola – v tomto druhu malotřídní školy působí již dva učitelé, kteří se ve výuce žáků střídají, podle své aprobace. Sociální a pedagogická izolovanost zde odpadá. Dvoutřídní školy mohou být se třemi, čtyřmi a pěti ročníky.
3. Trojtřídní škola – tyto školy se velice podobají velkým městským školám, jelikož je zde vyučováno nejvýše ve dvou odděleních. Trojtřídní školy mohou být se čtyřmi a s pěti ročníky. Vyučování v těchto školách je považováno za méně náročné.
4. Čtyřtřídní škola – těchto škol najdeme v systému „malotřídek“ úplně nejméně. Naopak nejvíce je dvoutřídních škol s pěti ročníky. (Tupý, 1978)

2.2.4 Učitel v malotřídní škole

Učitel, který vyučuje v malotřídní škole má ve srovnání s učitelem na městské škole o poznání náročnější plánování výuky. Musí brát ohled na individuální a věkové zvláštnosti žáků v jedné třídě. Taktéž musí disponovat dovednostmi souhrnné přípravy s ohledem na cíle výuky, obsah výuky, formy výuky a výukové metody a v neposlední řadě také s ohledem na didaktické pomůcky a rozvoj klíčových kompetencí u žáků různého věku. Učitel má v malotřídní škole se žáky úzký vztah, a proto dobře zná jejich sociální i rodinné prostředí. Z tohoto důvodu musí také ve větší míře ovládat schopnost přátelské komunikace se žáky. Vyučující v „malotřídce“ má i větší prostor k diagnostice žáků. (Zormanová, 2015 – online)

Takový učitel musí rovněž ovládat dovednost spolupráce s rodiči a veřejností, dovednost partnerského přístupu opět k rodičům, ale také k vedení a obyvatelům obce. Důležitou dovedností malotřídního učitele je i neustálá sebereflexe a vzdělávání se. Mezi specifické dovednosti učitele v malotřídní škole patří mimo jiné spolupráce s kolegy. Nezřídka se setkáváme s tím, že malotřídní školy spolu navzájem spolupracují a vyměňují si zkušenosti. (Zormanová, 2015 – online)

3 Volný čas

Výraz *volný čas* zní velice krásně. Vyvolává ve většině z nás příjemné představy. Ve volném čase se můžeme věnovat činnostem, které máme rádi, líbí se nám, baví nás, také nás uspokojují a přinášejí nám radost a uvolnění. Tyto činnosti dělat chceme a můžeme. Naopak činnosti, které jsou našimi povinnostmi, činit musíme, ať již chceme nebo ne. Ovšem to, co je pro jednoho povinností, může být pro druhého příjemnou záležitostí a naopak. Hranici mezi sférou povinností a volného času tedy nelze přesně určit. Povinnost nemusí být vždy prožívána jako nepříjemná. (Pávková a kol., 2002)

Volný čas můžeme chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby, která je nutná k regeneraci sil. Je to doba, ve které si své činnosti můžeme volně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi. Pod pojem volný čas se běžně zařazují činnosti, jako je rekreace, odpočinek, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty, které jsou s těmito činnostmi spojené. Do volného času dětí a mládeže nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s chodem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a jiné časové ztráty. Prvkem volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka, jako je jídlo, spánek, zdravotní péče nebo hygiena. Ovšem není ojedinělé, že i z těchto činností si lidé vytvoří své koníčky. (Pávková a kol., 2002)

Volný čas je oblastí relativně svobodné volby činností, a z tohoto důvodu je subjektivně považován za nejcennější čas. Člověk však může realizovat pouze takové činnosti, které mu umožňují jeho konkrétní podmínky, a také o čem ví, že je možné ve volném čase dělat. U volného času je důležitá možnost seberealizace jedince, jelikož lidé potřebují pro spokojený život pocit smysluplného využití času. Seberealizace člověka se nejčastěji projeví v celkovém přístupu k životu, v pocitu spokojenosti s vlastním způsobem života a v pocitu životní pohody. (Spousta, 1996)

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je vhodné a žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nejsou vybaveny dostatkem zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností a potřebují citlivé vedení. Podmínkou efektivity je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času je závislá na věku dětí,

jejich sociální a mentální vyspělosti a také na charakteru rodinné výchovy. (Pávková a kol., 2002)

Prostředí, kde děti tráví svůj volný čas, je velmi různé. Může jím být domov, škola nebo rozličné společenské instituce a organizace. Mnoho dětí tráví své volné chvíle venku, ve veřejných prostranstvích, na ulici, často bez jakéhokoliv dohledu nebo bez zájmu dospělých. Tato situace je nežádoucí, je tím ohrožena výchova dětí a mnohdy i jejich bezpečnost. To platí především pro menší děti, které žijí ve velkých městech. (Pávková a kol., 2002)

Děti mají vcelku mnoho volného času. Společnost by měla mít zájem vědět, jak děti tráví svůj volný čas. Samozřejmě, na prvním místě je to záležitost rodiny. Ovšem názory, že výchovu dětí ve volném čase plně zajistí rodina, jsou mylné. Pro tuto roli má rodina nejen nedostatek času, ale chybí jí také potřebná odborná kvalifikace a materiální vybavení. Rodina taktéž nemůže uspokojit potřebu dětí a hlavně těch dospívajících, sdružovat se se svými vrstevníky. Některé úmysly omezovat nebo zcela rušit instituce pro výchovu mimo vyučování jsou nedomyšlené a škodlivé. Zkušenosti z historie i ze zahraničí potvrzují, že prevence ve výchově je efektivnější a také levnější než převýchova a náprava chyb. A právě kvalitní volnočasová výchova dětí má výrazný preventivní význam. (Pávková a kol., 2002)

Vývoj volnočasových aktivit vytváří stále příznivější podmínky k tomu, aby se stávaly významným činitelem v životě dětí a mládeže. Tento aspekt se dnes již stal důležitou součástí oblasti rozvoje osobnosti. Volný čas dětí a mládeže oprávněně přitahuje mimořádnou pozornost. Umožňuje každému z mladé generace poznávat, jak může ke svému volnému času smysluplně přistupovat dnes i později v dospělosti. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Pozitivní vývoj volnočasových aktivit bohužel oslabují negativní vlivy, jež pronikají mezi mladou generaci. Jedná se zejména o drogové a jiné závislosti, psychické a fyzické násilí, etnické a sociální vylučování, šikana, xenofobie, rasismus a další. Může se také jednat o malou míru pozornosti, kterou společnost věnuje výchově mladé generace, právě v oblasti volného času. Dnes může na tento stav účinně reagovat výchovné zhodnocování volného času, a to prostřednictvím rozvíjení pozitivních tendencí a omezování těch negativních. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Realizací svých volnočasových přání, zájmů a cílů i hodnocením jejich výsledků si účastníci volnočasových aktivit ověřují vlastní síly. Získávají tím novou možnost vytvořit z nich významnou a trvalou součást života. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

3.1 Pohledy na volný čas

Na problematiku volného času můžeme pohlížet z různých hledisek. Z ekonomického hlediska je hlavní, kolik prostředků je společnost ochotná investovat do zařízení pro volný čas a zda a jakým způsobem se alespoň část nákladů vrátí. Z volného času se stalo odvětví, kterého je využíváno pro výchovné a vzdělávací činnosti, a také komerčně. Průmysl volného času se stal samostatným v tržních ekonomikách a je většinou dobře prosperujícím odvětvím. Ovšem také odvětvím, které často rezignovalo na kultivaci osobnosti a vzdělávací cíle. (Pávková a kol., 2002)

Je samozřejmé, že člověk, který je odpočínutý, podává lepší pracovní výkony a snáze zvládá mezilidské vztahy na pracovišti. Při volnočasových zájmových aktivitách mohou lidé získávat nové vědomosti, které lze následně uplatnit v profesi nebo při rekvalifikaci. O společenské úrovni vypovídá také to, kolik prostředků jsou lidé schopni věnovat pro využívání volného času. (Pávková a kol., 2002)

Z hlediska sociálně-psychologického a sociologického je potřeba sledovat, jakou měrou přispívají činnosti ve volném čase k utváření mezilidských vztahů a jestli pomáhají tyto vztahy kultivovat. Z tohoto důvodu byl volný čas dětí a mládeže mnohokrát předmětem úvah rodičů, psychologů, pedagogů, kriminalistů a také sociologů a filozofů. Nemalého významu je i možnost kompenzace vlivu některých problémových rodin a úrovně sociální péče ve volném čase. Vytváření skupin formální i neformální povahy na základě společného zájmu je součástí socializace jedince. (Pávková a kol., 2002)

Způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím, zvláště silný je vliv rodiny. Rodiče jsou svým dětem vzory, a to buď pozitivní, nebo negativní. Rodiny, které nedobře plní svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak jejich děti tráví volný čas. Školy a další výchovná zařízení mohou tento nedostatek do určité míry kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením. Ovšem pokud se to nepodaří, je reálné riziko, že se dítě dostane do vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny, kde bude jeho vývoj ohrožen. Situace je dále komplikovaná skutečností, že v období dospívání, kdy roste význam a vliv vrstevnických skupin, postrádáme dostatek nabídky zařízení pro volný čas, která by byla atraktivní a dostupná i dětem z méně podnětného prostředí nebo ze sociálně slabších rodin. A také jedincům s průměrnými či podprůměrnými schopnostmi. (Pávková a kol., 2002)

Nepřítomnost pozitivních sociálních vazeb, nedostatek citu a pocitu, že se o dítě nikdo nezajímá a nikdo o něj nestojí, opakované neúspěchy ve škole, dlouhodobý pocit nudy –

to všechno jsou vlivy, které formují jedince, se kterými lze poté jednodušeji manipulovat a kteří mnohdy hledají a nalézají možnost své seberealizace v sociálně závadném prostředí. Jedním silně působícím vlivem jsou také hromadné sdělovací prostředky. Jejich působení je sice v mnoha směrech pozitivní, ale je třeba brát v úvahu i četná nebezpečí, která plynou z nevhodných obsahů a z toho, že některé děti tráví u hromadných sdělovacích prostředků, jako je televize, internet a další, příliš mnoho času. Vlastní aktivita je nahrazena pasivním sledováním akcí bez hlubšího prožitku a zážitku. I v tomto případě je nutné hledat příčinu v nedostatečném nebo nevhodném pedagogickém vedení. (Pávková a kol., 2002)

Z politického hlediska je zapotřebí zvážit, jak a do jaké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva. Jaká bude politika školství a zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost i zařízením pro ovlivňování volného času. Pro ovlivňování volného času dětí a mládeže by stát neměl nabourávat jeho základní specifika. Státní zájem o volný čas dětí a mládeže by měl spočívat především v zakládání a financování zařízení pro volný čas dětí a mládeže. V pomoci organizacím a sdružením, která pracují s dětmi a mládeží. Dále ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních činností dětí mimo organizovanou činnost apod. Nabídka volnočasových aktivit by ve městech a obcích měla tvořit funkční systém. Na místní nabídce by se měli podílet dohodnutí partneři a využívat státní a obecní zdroje, platby účastníků i sponzorské dary. Nabídka by měla využívat místní prostorové, majetkové i personální zdroje. (Pávková a kol., 2002)

Zdravotně-hygienický pohled na využívání volného času sleduje, jak je možné podporovat zdravý duševní i tělesný vývoj člověka. Pracovníky z oblasti zdravotnictví zajímá uspořádání denního režimu, respektování výkonnostní křivky jedince, hygiena prostředí i sociálních vztahů. Správné a kvalitní využívání volného času se pozitivně projevuje ve zdravotním stavu člověka. (Pávková a kol., 2002)

Věkovými a individuálními zvláštnostmi a jejich respektováním ve volném čase se zabývají pedagogická a psychologická hlediska. Současně je třeba zvážit, zda a do jaké míry a jakým způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Úkolem pedagogického ovlivňování volného času je podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, vytvářet nové dojmy, zprostředkovávat seberealizaci, sociální kontakty, kladné citové odezvy, ale také poskytovat pocit jistoty a bezpečí. Volnočasové činnosti, dobrovolně konané a vhodným

pedagogickým způsobem motivované i usměrňované, poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, duševních a tělesných vlastností i sociálních vztahů. (Pávková a kol., 2002)

Volný čas dětí a mládeže má z pedagogického hlediska dva úkoly:

- Bezprostřední naplňování volného času vhodnými a přiměřenými aktivitami rekreačními i výchovně-vzdělávacími – tedy výchova ve volném čase
- Výchova k volnému času, která jedince seznámí s mnoha zájmovými aktivitami, poskytne mu základní orientaci v nich a pomůže mu na základě vlastních zkušeností najít oblast takové zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace. (Pávková a kol., 2002)

3.2 Základní činnosti ve volném čase a jejich výchovné využití

Výchova ve volném čase má charakter činností. Významné je zde aktivní podílení se na všech činnostních fázích. Typické volnočasové aktivity tvoří obsah výchovy ve volném čase a v době mimo vyučování. Strukturu výchovy v tomto oboru je možné vymezit různými způsoby. Jedním z nich jsou základní lidské činnosti, tedy hra, učení a práce. Tyto činnosti se uplatňují v rámci volnočasových aktivit a každá má svoji specifickou. Ovšem v praxi je nelze od sebe přesně oddělit, protože se vzájemně prolínají. Můžeme říci, že hrou, ale i prací se člověk učí. Zároveň učení může být v podobě hry a některé pracovní činnosti mohou být hravého charakteru. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

3.2.1 Hra a její využití ve volném čase

Hra má ve volnočasových aktivitách významné místo. Hra je pro člověka příjemná, poskytuje mu pozitivní prožitky, radost ze hry, umožňuje relaxaci, nenásilné učení a také rozvoj všech složek osobnosti. Důležitý je průběh hry, její výsledek je podstatný už méně. Hra je hlavní činností dětí v předškolním věku, ale svůj význam má i v dalších věkových obdobích a také v dospělosti. Mění se ale herní charakter i přístup ke hře samotné. Ve středním a starším školním věku a v dospělosti jde o náročnější hry, které mají blíže k učení a práci. Obsah her v těchto etapách úzce souvisí s osobními zájmy člověka. Na důležitosti také nabývá jejich relaxační a psychohygienická funkce. Hra není typickou činností pouze pro lidi. Hru můžeme pozorovat také u zvířat, především u mláďat. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

3.2.2 Učení a jeho zvláštnosti ve volném čase

Učení bývá definováno mnoha způsoby. V nejširším pojetí můžeme učení definovat jako proces přijímání informací, jejich následné zpracování a v důsledku toho regulaci chování. V užším pojetí je učení vysvětlováno jako osvojování si dovedností a vědomostí, ale také utváření osobnosti. V nejužším pojetí je učení chápáno pouze jako školní výuka. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Učení je celoživotní proces, který má největší význam v dětství a mládí, ve spojení se školní docházkou. Může probíhat spontánně nebo může být navozováno záměrně. Existuje několik druhů učení, ale jejich třídění není jednotné. Rozlišujeme například následující druhy učení:

- Učení senzomotorické – učení se pohybovým dovednostem, koordinaci pohybů a činnosti smyslových orgánů.
- Učení poznatkům – osvojování si nových pojmů a vědomostí, taktéž učení verbální, pamětní a pojmové.
- Učení metodám řešení problémů – osvojování si rozumových schopností a dovedností, rozvoj myšlenkových operací.
- Sociální učení – osvojování dovedností sociální interakce a komunikace, vnímání a schopnosti žít mezi lidmi. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Všechny výše zmíněné druhy učení nalezneme i ve volnočasových aktivitách. Senzomotorické učení využíváme především u sportovních a tělovýchovných činností, a také při sebeobsluze nebo veřejně prospěšných činnostech. K osvojování poznatků dochází u všech aktivit ve volném čase. Příkladem může být nácvik písní, básní, dramatizace apod. Volný čas nabízí velké množství možností učit se řešení problémů v rámci vlastních aktivit. Sociální učení zase najde své uplatnění ve všech mezilidských vztazích. Sociální skupiny, jež vznikají ve volném čase, mají svůj zvláštní charakter. Sdružují se v nich lidé s podobnými zájmovými oblastmi, většinou na základě vlastního rozhodnutí. V těchto sociálních skupinách se vytvářejí různorodé sociální vztahy. Převahu zde mají pozitivní vazby. Probíhá v nich také učení nápodobou, pozorováním ostatních nebo učení očekáváním. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

3.2.3 Práce, výchova k práci v rodině, ve škole a ve volném čase

Práce je typickou činností člověka. Schopnost cílevědomé práce je jeden ze znaků lidské bytosti. Tento druh činnosti je převládající především v období dospělosti, ale v různé podobě jej nalzáme i v ostatních životních etapách. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Práce ve volném čase, to jsou pestré, hodnoty přinášející činnosti, které si lidé dobrovolně volí a se zájmem jej vykonávají, jelikož jim přinášejí pocit seberealizace a uspokojení. (Spousta, 1996) Na výchově k práci se podílejí vedle rodiny a školy také volnočasová zařízení. Možnost, jak získat manuální dovednost, poskytují obvykle zájmové činnosti, a to hlavně rukodělného a pracovní-technického zaměření. Rukodělné činnosti jsou nejoblíbenější u menších dětí. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

3.2.4 Tělesná výchova ve volném čase

Společnost, jež projevuje zájem, o pohybové činnosti ve volném čase by měla být uspokojována. Je nutné, aby byla naplňována tato očekávání:

- Rozvoj tělesné zdatnosti a zdraví.
- Podpora všech osobnostních kvalit člověka (profesní, estetické, intelektuální, morálně volní)
- Realizace individuálních tělovýchovných zájmů a předpokladů jedinců.
- Aktivní odpočinek po jednostranné zátěži ve škole nebo v zaměstnání.
- Rozvoj specifických tělovýchovných a sportovních způsobilostí, včetně vrcholových výkonů.
- Zapojení se do zvláštních volnočasových pohybových aktivit, jako jsou klubové, táborové, víkendové, soutěžní či spolkové činnosti.
- Možnost prožívat volný čas s pocitem radosti, sebedůvěry a sebeuspokojení. (Spousta, 1996)

Hlavní náplní tělovýchovného procesu ve volném čase je uskutečňování rozmanitých činností a cvičení. Jde o přirozené i umělé pohybové struktury, které účastníkům přinášejí pocit uspokojení z jejich provozování. Umožňují také tělesné i pohybové zdokonalování. V tělesné výchově ve volném čase se využívají gymnastická, úpolová, atletická, taneční a herní cvičení a také cviky z jednotlivých druhů sportů. (Spousta, 1996)

Pravidelné tělesné cvičení napomáhá řešit problém, kterým je klesající tělesná zdatnost dětí. Přiměřená pohybová aktivita je hlavní podmínkou pro jejich zdravý vývoj. Nabídka

poznávat různé druhy sportů podněcuje děti k jejich aktivnímu provozování a ve značné míře také přispívá k tomu, že se pohybové činnosti stanou jejich neodmyslitelnou součástí i v dospělosti. (Pávková a kol., 2002)

4 Mladší školní věk

Mladší školní věk trvá od nástupu do školy, až do doby, kdy dítě přechází na druhý stupeň základní školy a začíná dospívat. Pro toto období je charakteristická změna sociálního postavení i různé proměny ve vývoji, které se projevují zejména ve vztahu ke škole. (Vágnerová, 2005)

Nástup do školy je důležitý sociální mezník nejen v životě dítěte, ale také jeho rodičů. Dítě v této souvislosti vstupuje do nové sociální role – stává se školákem. Doba, kdy dítě tuto roli získá, je přesně časově určena a je ritualizována, protože se jedná, o společensky významný akt. Dítě prožije rituál zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, který stvrzuje proměnu jedné z jeho rolí a také počátek nové životní fáze. (Vágnerová, 2000)

V momentě, kdy dítě nastupuje do školy, má už velkou část svého duševního i tělesného vývoje za sebou. Zvládlo základní pohybové dovednosti, osvojilo si návyky, které z něho dělají kulturní bytost, naučilo se správně mluvit, dokáže přijímat úkoly a dovede spolupracovat i na společném díle. Je vybaveno velmi bohatou škálou citových projevů, od soucitu až po sebevědomí. Je nutné podotknout, že na dospělý život by ovšem ještě zdaleka nestačilo. Na základech, které dítě doposud získalo, se musí dál stavět a pracovat. Mnoho dovedností je nutné procvičit, vytříbit či rozvinout. Různé funkce musí nejprve dozrát, což potřebuje svůj čas. Je ještě celá řada věcí, kterým se dítě v mladším školním věku musí nově naučit. Z tohoto důvodu se stává školákem a ve svém školním prostředí se v procesu soustavného vzdělávání připravuje na pozdější pracovní i společenské zařazení. (Matějček, 2017)

Podle Zdeňka Matějčka (2017) se mladší školní věk nachází mezi šesti a osmi léty dítěte a má mnohé znaky období přechodného. Podle něj v něčem ještě doznívá doba předškolní a v něčem jsou již předznamenány fáze příští. Děti v tomto období rostou více do délky a matky si velmi často stěžují lékařům, že jsou jejich děti hubené, a že pro samé hraní nemají ani čas se pořádně najíst. Je to však zcela přirozený jev. Však se také tomuto stádiu říká první puberta. Dítěti rostou dlouhé kosti a ztrácí svoji dětskou baculatost, jež je typická pro předškolní věk. S tímto růstem souvisí i přechodné oslabení nervové soustavy, které se může projevat zvýšenou únavou a neklidem.

Langmeier a Krejčířová (1998) charakterizují mladší školní období zpravidla jako dobu od šesti až sedmi let, kdy dítě vstupuje do školy, do jedenácti až dvanácti let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy.

Podle Langmeiera a Krejčířové nejsou změny v tomto období tak velkého rozsahu jako v předškolním věku, ani tak prudké jako v období dospívání. Mladší školní věk označují za období latence. Tedy jako dobu, kdy je ukončena jedna část psychosexuálního vývoje a základní pudová a citová složka osobnosti je zatím nečinná až do začátku pubescence, ve které se zase projeví v plné síle. Mnohé studie, jež se zabývaly vývojovou psychologií, dokázaly, že vývoj pokračuje trvale, plynule a ve všech směrech dítě dosahuje významného zlepšení, které je pro jeho budoucnost zásadní.

4.1 Vývoj poznávacích procesů

Na rozdíl od menších dětí, které jsou svým vnímáním, myšlením i jednáním velmi závislé na vlastních přáních i fantaziích, a na rozdíl od dospívajícího jedince, pro kterého je mnohdy důležitější vědět, co by mělo být správné a dobré, je školák mladšího školního věku plně zaměřen na to, co je a jak to je. Tento jev, který je charakteristický pro dítě v mladším školním věku, můžeme pozorovat v jeho kresbách, v mluvě, v písemných projevech i ve hře. Mladší školák se stále více zajímá o knihy, které ho poučují o věcech, zemích, lidech a tím si rozšiřuje vlastní poznání o zkušenosti z cestopisů, dětských encyklopedií či dobrodružných románů. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

V období mezi pátým až sedmým rokem života dítěte dochází ke změnám ve vývoji. Tyto změny jsou považovány za jednu ze složek školní zralosti. V této době dosahuje sluchový i zrakový vývoj úrovně, která je potřebná pro zvládnutí učiva první třídy základní školy. Vnímání se stává diferencovanějším a dále se rozvíjí s vývojem rozumových schopností. (Vágnerová, 2005)

4.1.1 Vývoj zrakového vnímání

Pro práci ve školní výuce je hlavní rozvoj vidění na blízko a s ním související snazší vnímání detailů. Během vývoje zraku se mění i schopnost ovládat akomodaci oční čočky, která má vliv na přesnost vidění předmětů v různé vzdálenosti. Potřeba měnit akomodaci čočky souvisí s větším zatížením pozornosti, a proto je vidění drobného textu či obrázků pro dítě namáhavější. Z tohoto důvodu mladší školák u takové činnosti příliš dlouho nevydrží. (Vágnerová, 2005)

Vnímání je ovlivněno zkušeností a s ní souvisejícím očekáváním. Dítě se nejdříve učí rozlišovat vertikální polohu – rozdíl nahoře nebo dole, protože rozlišování pravolevé polohy je mnohem těžší. Závisí na zrání a funkční diferenciaci pravé mozkové hemisféry, k čemuž dochází ve věku šesti až sedmi let. Pro dítě školou povinné je zraková diferenciac

důležitá, protože nezralé děti obtížně rozlišují písmena, u kterých se detaily liší svojí polohou. (Vágnerová, 2005)

4.1.2 Rozvoj percepční strategie

Školsky zralé dítě lépe rozlišuje navzájem podobné obrázky, písmena nebo číslice. Rozpoznává různé detaily, tvar a počet. Tato schopnost není závislá jenom na zrakovém vnímání, ale i na strategii vnímání. Mladší školák je schopen postupného prohlížení, které má jistý řád. Ví, že tímto způsobem prohlížení nic nevynechá, a zároveň tak předmět lépe pozná. (Vágnerová, 2005)

Děti v tomto období začínají vnímat celek jako skupinu detailů, mezi kterými je určitý vztah. Tyto detaily chápou jako součást celku. Znamená to tedy, že jsou schopné vizuální analýzy a syntézy. Zvládnou rozložit celek na části – najít v obrázku geometrické tvary. Zásadní je také schopnost vnímání správného pořadí především písmen a číslic. Kvalitu školní práce ovlivňuje i úroveň senzomotorické koordinace, hlavně pohybů oka a ruky. Velmi často je vidění koordinováno s pohybovou aktivitou. Percepce poskytuje zpětnou vazbu o přesnosti pohybové aktivity, a podporuje tak rozvoj dalších dovedností. Školák v mladším školním věku si význam koordinace uvědomuje a mnohdy jí věnuje nadměrnou pozornost. Příkladem může být psaní, při kterém nejsou všechny dovednosti ještě pevně zafixovány a zautomatizovány, proto může vyžadovat velké úsilí a koncentraci dítěte. (Vágnerová, 2005)

4.1.3 Rozvoj sluchového vnímání

Sluchové vnímání dozrává mezi pátým a sedmým rokem dítěte. Rozvoj sluchu je podporován každodenními zkušenostmi. Většina dětí slyší denně mluvenou řeč a věnuje jí patřičnou pozornost, jelikož potřebuje rozumět ostatním lidem. Šestileté děti zpravidla dovedou rozlišovat všechny fonémy, což jsou zvuky mluvené řeči jejich rodného jazyka. Pro děti, které nejsou školsky zralé, může být obtížné rozlišovat podobně znějící hlásky, například sykavky. Většinou je takové děti nedovedou ani správně vyslovovat, jelikož jim chybí potřebná zpětná vazba. (Vágnerová, 2005)

Kvalita sluchového vnímání také závisí na pozornosti a je dána skutečností, že sluchové podněty mají jen omezené trvání a není možné se k nim více vracet bez toho, aniž by je někdo zopakoval. (Vágnerová, 2005)

4.1.4 Vývoj myšlení, zpracování informací a řešení problémů

Vývoj myšlení u dětí mladšího školního věku úzce souvisí s používáním strategie uvažování, jež se řídí základními zákony logiky a respektuje poznávanou realitu. Děje se tak buď v její aktuální podobě, nebo v podobě zafixované zkušenosti. Na začátku školní docházky dítěte se uvažování neprojevuje za všech okolností stejně. Užití jistého způsobu myšlení závisí na kontextu. Logické myšlení není ještě natolik upevněno, aby mohlo fungovat i v jiných než známých situacích. (Vágnerová, 2005)

Pokud stojí před dítětem problém, se kterým nemá doposud zkušenost, použije spíše primitivnější strategii uvažování. To znamená, že nebude schopno využít všechny jemu dostupné informace, ale bude řešený problém intuitivně zjednodušovat. V takové situaci si vypomůže různými a často již vývojově překonanými způsoby řešení. Bude tak činit proto, aby se v daném problému vyznalo, a aby pro něj daný úkol byl alespoň nějak řešitelný. I za cenu, že bude řešený nesprávně. (Vágnerová, 2005)

Myšlení dítěte v mladším školním věku je vázáno primárně na realitu. Dokáže uvažovat o něčem určitém, s čím má zkušenost, i když není předmět jeho úvah aktuálně přítomný. Vystačí si se zkušeností z minulosti. Dítě v tomto období inklinuje spíše k poznání skutečného světa. Touží zjistit, jaký je a podle jakých pravidel funguje. (Vágnerová, 2005)

4.1.5 Vývoj pozornosti a paměti

Vývoj pozornosti závisí na dosaženém stupni zralosti centrálního nervového systému. Pozornost je jeden z nástrojů regulace psychické aktivity. Přispívá ke koordinaci minulých zkušeností a aktuálních poznatků. Je také důležitou součástí plánování budoucí činnosti. Kvalita a kapacita pozornosti se v průběhu školního věku mění. Schopnost dítěte soustředit se po určitou a nezbytně dlouhou dobu dozrává na začátku školní docházky a můžeme ji považovat za jednu ze složek školní zralosti. (Vágnerová, 2005)

Pro mladšího školáka je různě náročná koncentrace pozornosti na podněty různé kvality. Informace, které jsou dítěti představeny vizuálně, mají delší trvání, jelikož se na ně dítě může dívat přesně tak dlouho, jak samo potřebuje, a proto se může lépe soustředit na rozlišení všemožných detailů. Koncentrace pozornosti na sluchové podněty je náročnější, jelikož rychle mizí. Dítě má omezenou dobu sluchové podněty vnímat a nemůže se k nim libovolně vracet. To je pro děti mladšího školního věku často obtížné, protože ještě neumí ovládat zaměření své pozornosti. (Vágnerová, 2005)

Kapacita paměti se v průběhu daného období zvyšuje. Paměťové funkce se velmi intenzivně rozvíjí mezi šesti až dvanácti lety. Rychlost zpracování a zapamatování informací se významně zlepšuje také mezi šestým a dvanáctým rokem života, kdy se čas potřebný k zapamatování snížil až o polovinu. Důležitou součástí rozvoje paměťových funkcí je schopnost vybrat a potlačit takové informace, které nejsou aktuálně užitečné. Paměťové strategie slouží k lepšímu zapamatování a uchování informací. Jejich rozvoj probíhá souběžně s rozvojem myšlení. Základní paměťovou strategií je opakování. Děti ji začínají používat už na začátku povinné školní docházky, ovšem musí se tomuto postupu nejprve naučit. (Vágnerová, 2005)

4.1.6 Emoční vývoj

Děti školního věku jsou většinou optimistické a veškeré dění kolem sebe vysvětlují pozitivním způsobem. Jejich emoční ladění bývá obvykle vyrovnané. Rozvíjí se také emoční inteligence. Což můžeme vysvětlit tím, že dítě lépe rozumí svým pocitům. Věří, že emoční zážitky jsou nejintenzivnější ihned po události, jež je vyvolala a jejich síla se postupně snižuje. Okolo desátého roku si děti začínají uvědomovat, že lidé mohou mít smíšené a i negativní pocity. (Vágnerová, 2005)

Mezilidské vztahy mohou být emoční oporou. Pro děti mladšího školního věku představují emoční oporu především rodiče. Možnost emočního sdílení je důležitá pro citový i sociální rozvoj dítěte. Sdílení emocí mezi dětmi stejného věku je snazší, jelikož jsou na stejné úrovni vývoje. Chápe stejným způsobem a také prožívají obdobné problémy. Začátek povinné školní docházky, který je spojený s vyššími požadavky ze strany školy i rodičů, tlakem na přijetí povinností a jejich plnění, může zhoršit emoční bilanci dítěte. Ovšem zvykání si na školní režim usnadňuje emoční zralost a zkušenost. Projevuje se přesvědčením, že každý neúspěch se dá vždy nějakým způsobem napravit. (Vágnerová, 2005)

4.1.7 Vývoj základních schopností a dovedností

Vývoj pohybových a dalších schopností je závislý na tělesném růstu. Tělesný růst je téměř vždy během tohoto období plynulý a rovnoměrný. Ovšem před jeho začátkem a na jeho konci můžeme spatřovat větší či menší růstové zrychlení. Po překonání disproporcionality se malý školák jeví obvykle jako harmonicky vyvinutý. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Významně se v průběhu mladšího školního věku zlepšuje jemná a hrubá motorika. Pohyby dítěte jsou rychlejší, síla svalů je větší a hlavně koordinace pohybů celého těla je kvalitnější. S tím souvisí zájem o sportovní aktivity a pohybové hry, které vyžadují vytrvalost, obratnost

a sílu. Motorické výkony nejsou závislé pouze na věku dítěte, ale také na jeho vnějších podmínkách. Pokud je dítě vhodně podporováno, dojde k rychlejšímu vzestupu. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkum smíšeného designu

Výzkum mé bakalářské práce se skládá ze tří složek. První složkou je časový snímek vychovatele ve školní družině při malotřídní škole v obci Lísek, dále pak kvantitativní výzkum, uskutečněný pomocí dvou dotazníků – dotazník pro děti a dotazník pro jejich rodiče. Poslední částí empirického výzkumu je prezentace kazuistik vybraných žáků, kteří navštěvují školní družinu při malotřídní základní škole v obci Lísek.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda děti, které navštěvují danou školní družinu, chodí současně i do jiných volnočasových zařízení či zájmových útvarů a jaká je volnočasová nabídka v obci Lísek.

5.1 Časový snímek

V rámci časového snímku jsem detailně popsala práci vychovatele ve školní družině. Na základě tohoto časového snímku jsem vytvořila dva dotazníky, které mi posloužily pro kvantitativní výzkum. Metodu sběru dat prostřednictvím časového snímku jsem zvolila z důvodu sumarizace typických činností, které vychovatel v družině vykonává v průběhu jednoho týdne, dále pak, jak je jeho denní činnost strukturována.

Časový snímek 22. 2. – 26. 2. 2021

Pondělí 22. 2.

6.30 – 7.30

Odpočinkové činnosti:

- vyprávění zážitků a novinek z uplynulého víkendu
- hraní společenské hry Dobble
- volné hry dětí (stavebnice, kresba obrázků, povídání si s kamarády,...)

11.30 – 12.00

Oběd:

- z kapacitních důvodů si převezmu část dětí, se kterými společně poobědváme
- po nás jde obědovat druhá skupina dětí s paními učitelkami

12.00 – 12.30

Odpočinkové činnosti:

- volné hry dětí – odreagování a odpočinek po dopoledním vyučování

12.30 – 13.15

Náboženství:

- děti odcházejí na náboženství do vedlejší třídy, ve ŠD mi zůstávají tři děti, které nechávám si volně hrát, nebo pokud mají náladu, vyvíjíme společnou činnost

13.15 – 14.00

Zájmové činnosti:

- těšíme se na jaro – výroba šneků a kytiček z „chlupatých“ drátků (čističů dýmek)

14.00 – 15.00

Rekreační činnosti:

- tančení a pohybové „dovádění“ na dětské písničky z CD přehrávače (kvůli nepřízní počasí jsem zvolila rekreační činnost uvnitř ŠD)

15.00 – 15.30

Odpočinkové činnosti:

- hraní deskové hry Žížaly

Příprava na vyučování:

- vypracovávání domácích úkolů

Úterý 23. 2.

6.30 – 7.30

Odpočinkové činnosti:

- dokončování domácích úkolů z pondělí
- četba knihy Zatoulané štěně (L. Danielsová)
- odpočinek na matracích

- volné hry dětí se stavebnicí LEGO

12.30 – 13.00

Oběd

13.00 – 13.20

Odpočinkové činnosti:

- pokračování čtení knihy z ranní družiny – Zatoulané štěně (L. Danielsová)

13.20 – 14.20

Zájmové činnosti:

- skládání z barevných papírů – Upovídaná žába

14.20 – 15.00

Rekreační činnosti:

- fotbal, skoky přes švihadlo a další pohybové aktivity na místním víceúčelovém hřišti

15.00 – 15.30

Příprava na vyučování:

- vypracovávání a kontrola domácích úkolů

Středa 24. 2.

6.30 – 7.30

Odpočinkové činnosti:

- čtení knihy Zatoulané štěně (L. Danielsová)
- prohlížení a povídání si nad dětským atlasem světa, postřehové aktivity s atlasem
- hledání Japonska na politické mapě světa – příprava na odpoledne s japonskou výtvarnou technikou *Suminagashi*

11.30 – 12.00

Oběd

12.00 – 12.30

Odpočinkové činnosti:

- volné hry dětí se stavebnicemi, stavby domečků z matrací a pěnových kostek, ...

12.30 – 14.00

Zájmové činnosti:

- poslech tradiční japonské hudby
- japonská výtvarná technika *Suminagashi* – tisk z vodní hladiny na papír

14.00 – 15.00

Rekreační činnosti:

- vycházka do lesa – pozorování změn v lese po zimě, čištění lesního potůčku, stavba domečků pro lesní skřítky

15.00 – 15.30

Odpočinkové činnosti:

- hraní deskové hry Animouv a Cortex

Čtvrtek 25. 2.

6.30 – 7.30

Odpočinkové činnosti:

- prohlížení uschlých obrázků ze střeďečního tvoření – hledání a objevování různých tvarů
- čtení knihy *Zatoulané štěně* (L. Danielsová)
- volné hry dětí se stavebnicemi, skládání puzzle

11.30 – 12.00

Oběd

12.00 – 12.30

Odpočinkové činnosti:

- volné hry dětí – obchod s potravinami, činnosti s roboty *Beebot* a *Bluebot*, kreslení obrázků, hry se stavebnicemi

12.30 – 14.00

Zájmové činnosti:

- na přání dětí opětovné tvoření technikou *Suminagashi*

14.00 – 15.00

Rekreační činnosti:

- vycházka za ovečkami a daňky – pozorování zvířat

15.00 – 15.30

Odpočinkové činnosti:

- hledání významu ve vzniklých obrázcích ze *Suminagashi*

Pátek 26. 2.

6.30 – 7.30

Odpočinkové činnosti:

- prohlížení encyklopedie zvířat, povídání si o zvířatech, hledání nám neznámých druhů

11.30 – 12.00

Oběd

12.00 – 13.00

Odpočinkové činnosti:

- poslech relaxační hudby na matracích a sedacích vacích
- regenerace sil po dopoledním turistickém výšlapu
- volné hry dětí – deskové hry, kreslení, hraní se stavebnicemi, stavba domečků z pěnových kostek

13. 00 – 14.00

Zájmové činnosti:

- skládání z barevných papírů – Košile s tajným vzkazem

14.00 – 15.00

Rekreační činnosti:

- sportovní a kolektivní hry na hřišti

15.00 – 15.30

Odpočinkové činnosti:

- vzájemné sdělování nejlepších zážitků z dopoledního výšlapu
- povídání si o plánech na víkend

Shrnutí:

Pokud uvedené činnosti sumarizujeme, zjišťujeme, že hlavními činnostmi vychovatele ve školní družině jsou: nabízet dětem činnosti, které vedou ke smysluplnému trávení volného času, dále odpočinkové činnosti, rekreační činnosti, výchovně-vzdělávací činnosti a rovněž přípravu na vyučování.

Ve školní družině mohou být také vychovatelem nabízeny aktivity, které nahrazují zájmové útvary v jiných volnočasových zařízeních. Vychovatel taktéž děti podněcuje, organizuje, koordinuje, ale také je jejich průvodcem všemi uvedenými činnostmi.

Uvedeným činnostem pak přirozeně odpovídají kompetence vychovatele v oblastech pedagogiky, komunikace, organizace, motivace, diagnostiky, sociálních a personálních oblastech a další.

5.2 Dotazníkové šetření

Na základě časového snímku jsem vytvořila dva dotazníky. Jeden dotazník byl určen pro děti, které navštěvují školní družinu při malotřídní základní škole v obci Lísek a druhý pro jejich rodiče. Oběma dotazníky jsem chtěla zjistit, co děti a také jejich rodiče od dané školní družiny očekávají, proč školní družinu navštěvují a zda mají možnost, s ohledem na malou obec a tudíž omezenou nabídku volnočasového vyžití, navštěvovat i jiná volnočasová zařízení, než je právě tato školní družina.

Ze 17 dětí, navštěvujících tuto školní družinu mi dotazník vyplnilo celkem 16 dětí a 13 rodičů. Návratnost dotazníků byla tedy vysoká, ovšem vzhledem k malému výzkumnému vzorku nelze provádět třídění vyšších stupňů.

U dotazníku pro děti (viz Příloha 1) jsem předpokládala, že i přes to, že jiná volnočasová zařízení se nacházejí ve vzdálenějších městech, je většina z nich navštěvuje. Tento předpoklad se mi potvrdil. Současně se mi ale také potvrdilo, že v obci, ani v její blízkosti se nenacházejí žádná volnočasová zařízení, proto je daná školní družina jediným volnočasovým zařízením v bezprostřední blízkosti dětí, které ji navštěvují. (viz Graf 4.)

V případě druhého dotazníku, tedy dotazníku pro rodiče (viz Příloha 2) jsem očekávala, že u otázky týkající se složek práce s dětmi a činnosti, která by měla ve školní družině převládat, rodiče odpoví skupinová hra a komunikace s vrstevníky. Toto očekávání se mi také potvrdilo. Rovněž mě velmi překvapil fakt, že většina rodičů má vysokoškolské vzdělání, což jsem doposud nevěděla. (viz Graf 5.)

Dotazník pro děti	
Otázky a možnosti:	Počet odpovědí:
1) Jsem:	
Dívka	10
Chlapec	6
2) Do školní družiny chodím, protože:	
Chci, baví mě to tam	15
Musím, nic jiného mi nezbyvá	0
Kombinace obojího	1
3) Ve školní družině bych rád/a více:	
Sportoval/a	5
Tvořil/a	10
Hrál/a si víc tak, jak chci já sám/sama	1
4) Je v obci Lísek nebo v její blízkosti nějaká nabídka volnočasových aktivit?	
Ne	12
Ano - prosím, uveďte jaké	4
	V Bystřici nad Pernštejnem, v Novém Městě na Moravě
	Ano, ale nikam nechodím.
	DDM Bystřice nad Pernštejnem
	Fotbal
5) Za standardní situace (kdyby nebyl Covid-19) navštěvují ještě jiná volnočasová zařízení (ZUŠ, DDM, Sportovní klub, ...) a v nich různé zájmové útvary (fotbal, flétna, klavír, tanec, ...):	

Obr. 1. Dotazník pro děti

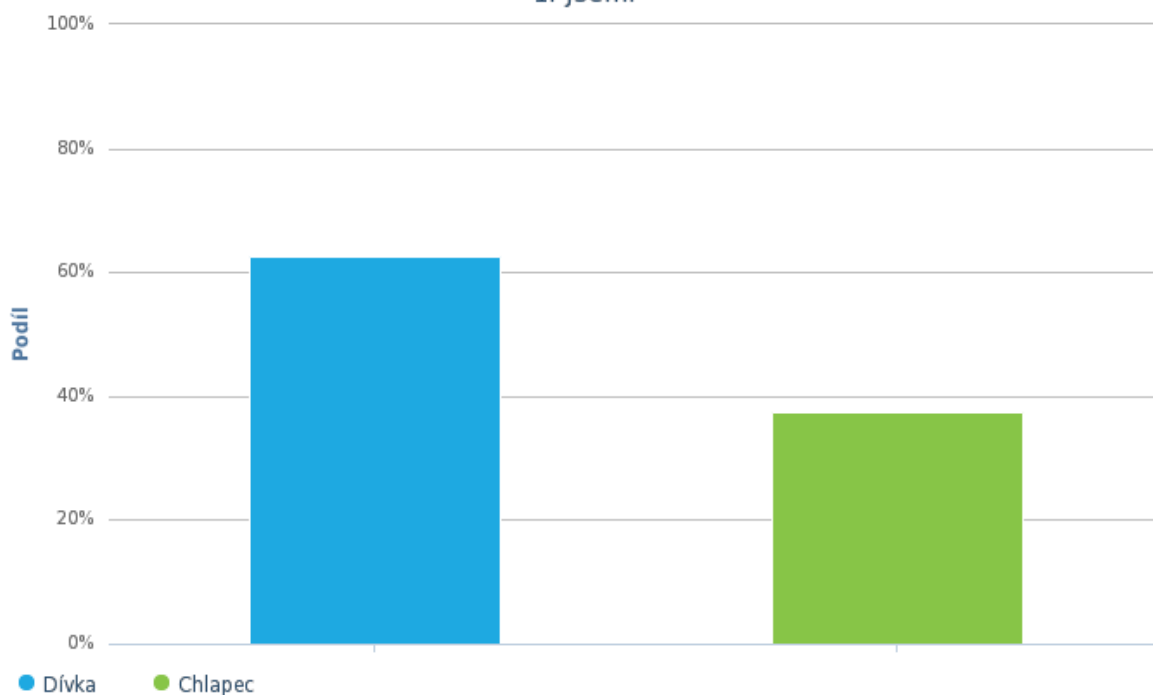
Zdroj: vlastní výzkum

Ano	10
Ne	6
6) Kolik času denně strávím přípravou na vyučování (domácí úkoly, opakování si učiva, ...):	
Do 1 hodiny	13
1 - 2 hodiny	3
2 a více hodiny	0
7) Co nejčastěji dělám po návratu ze školní družiny domů?	
Volná hra a relaxace doma (televize, počítač, tablet, ...)	4
Skupinová hra s vrstevníky venku	3
Zájmové kroužky	1
Příprava na vyučování na další den	8
8) Co mi nejvíc chybí v době, kdy je družina z důvodu nařízení vlády zavřená?	
Zájmové činnosti (tvoření, vyrábění, ...)	7
Skupinové hry s ostatními dětmi	9
Pomoc při přípravě na vyučování	0

Obr. 2. Dotazník pro děti

Zdroj: vlastní výzkum

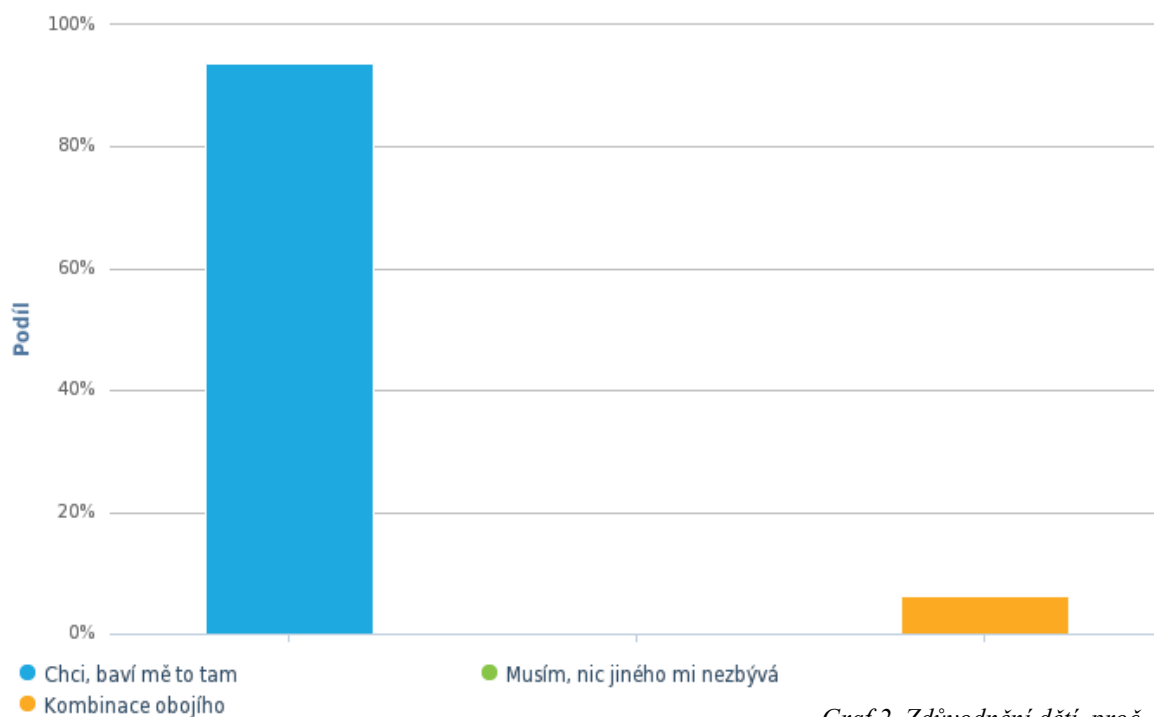
1. Jsem:

Graf 1. Procentuální zastoupení dívek a chlapců ve ŠD Lísek

Zdroj: vlastní výzkum

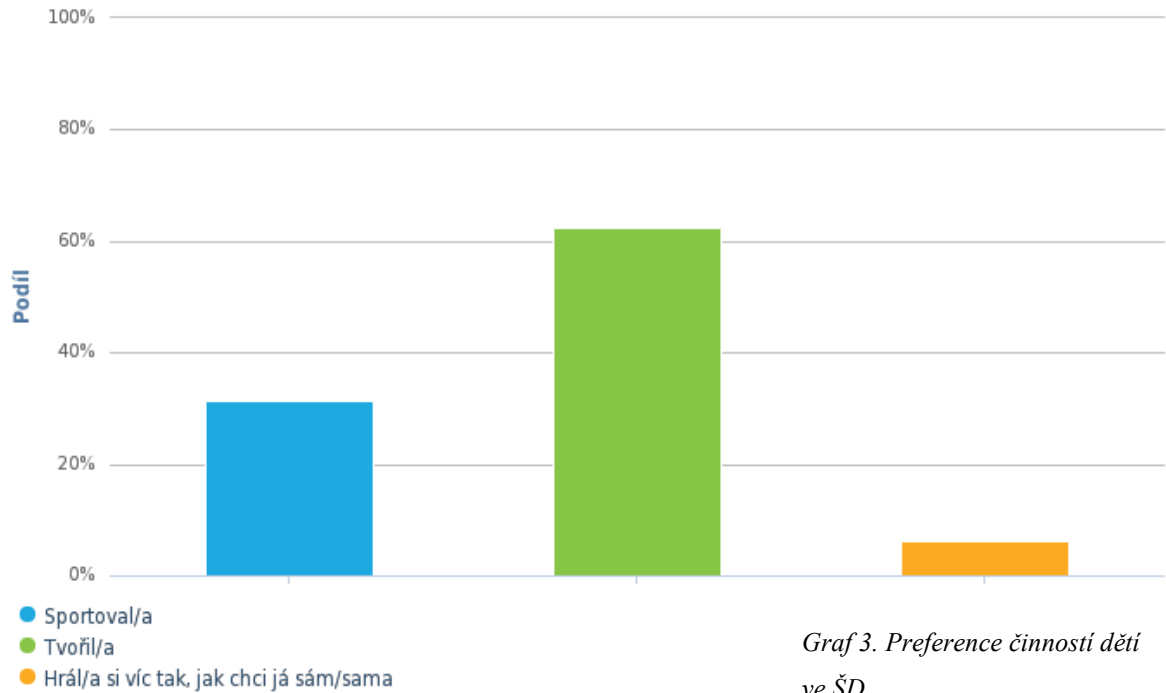
2. Do školní družiny chodím, protože:

Graf 2. Zdůvodnění dětí, proč navštěvují školní družinu

Zdroj: vlastní výzkum

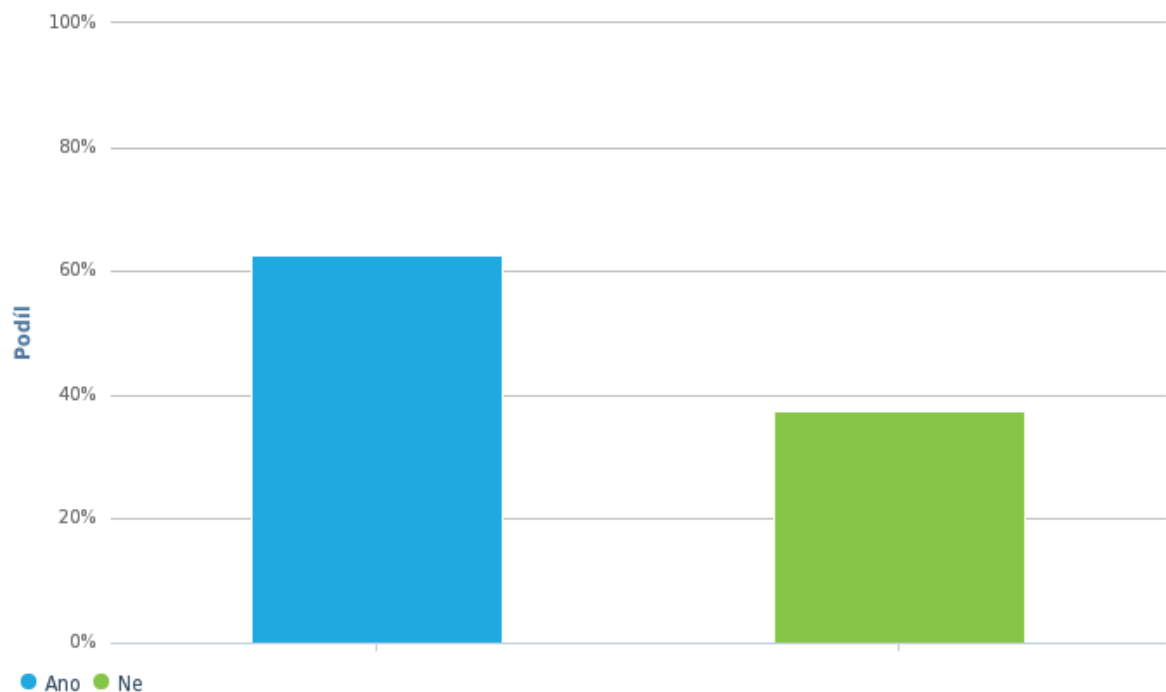
3. Ve školní družině bych rád/a více:

Graf 3. Preference činností dětí ve ŠD

Zdroj: vlastní výzkum

5. Za standardní situace (kdyby nebyl Covid-19) navštěvuji ještě jiná volnočasová zařízení (ZUŠ, DDM, Sportovní klub, ...) a v nich různé zájmové útvary (fotbal, flétna, klavír, tanec, ...):

Graf 4. Děti ze ŠD Lísek navštěvuji i jiná volnočasová zařízení

Zdroj: vlastní výzkum

Dotazník pro rodiče	
Otázky a možnosti:	Počet odpovědí:
1) Dítě do školní družiny přivádím / přichází obvykle v :	
6.30 - 7.00	7
7.00 - 7.30	3
Dítě ranní družinu nenavštěvuje, chodí do družiny až po vyučování	3
2) Dítě si ve družině vyzvedávám nebo z družiny samo odchází obvykle v:	
12.30 - 13.00	1
14.00 - 15.00	9
15.00 - 16.00	3
16.00 - 16.30	0
3) Při domácí přípravě na vyučování dítěti nejčastěji pomáhá:	
Matka	13
Otec	0
Sourozenec	0
Babička	0
Dědeček	0
Jiný - prosím, uveďte	0
4) Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	
Základní	0
Střední odborné - výuční list	1
Střední všeobecné maturitní	0
Střední odborné maturitní	4
Vysokoškolské	8

Obr. 3. Dotazník pro rodiče

Zdroj: vlastní výzkum

5) Která ze složek práce s dětmi by měla podle vašeho názoru ve školní družině převládat?	
Volná hra a relaxace (pobyt v družině má sloužit především k odpočinku dětí - děti by si měly volit své aktivity samy)	2
Vzdělávání a příprava na vyučování (pobyt v družině má sloužit především k přípravě dětí na vyučování)	0
Skupinová zájmová činnost (pobyt v družině má nahrazovat kroužky, které v naší obci chybí)	4
Skupinová hra (pobyt v družině má umožnit dětem hrát si a komunikovat s vrstevníky)	7
6) Jaké aktivity obvykle provozují vaše děti poté, co odejdou z družiny?	
Volná hra a relaxace doma (televize, počítač, tablet, ...)	1
Skupinová hra s vrstevníky venku	5
Zájmové kroužky	0
Příprava na vyučování na další den	7
7) Mají možnost vaše děti navštěvovat zájmové kroužky (za standardní situace)?	
Ne	5
Ano - prosím, uveďte jaké	8
	Možnost má, ale nikam chodit nechce, sportujeme sami.
	Fotbal
	Kroužek mladých hasičů a ZUŠ
	Pěvecký sbor Pramen, hra na flétnu
	Péče o psy, tanec, cvičení
	Aerobik
	Skaut, flétna

Obr. 4. Dotazník pro rodiče

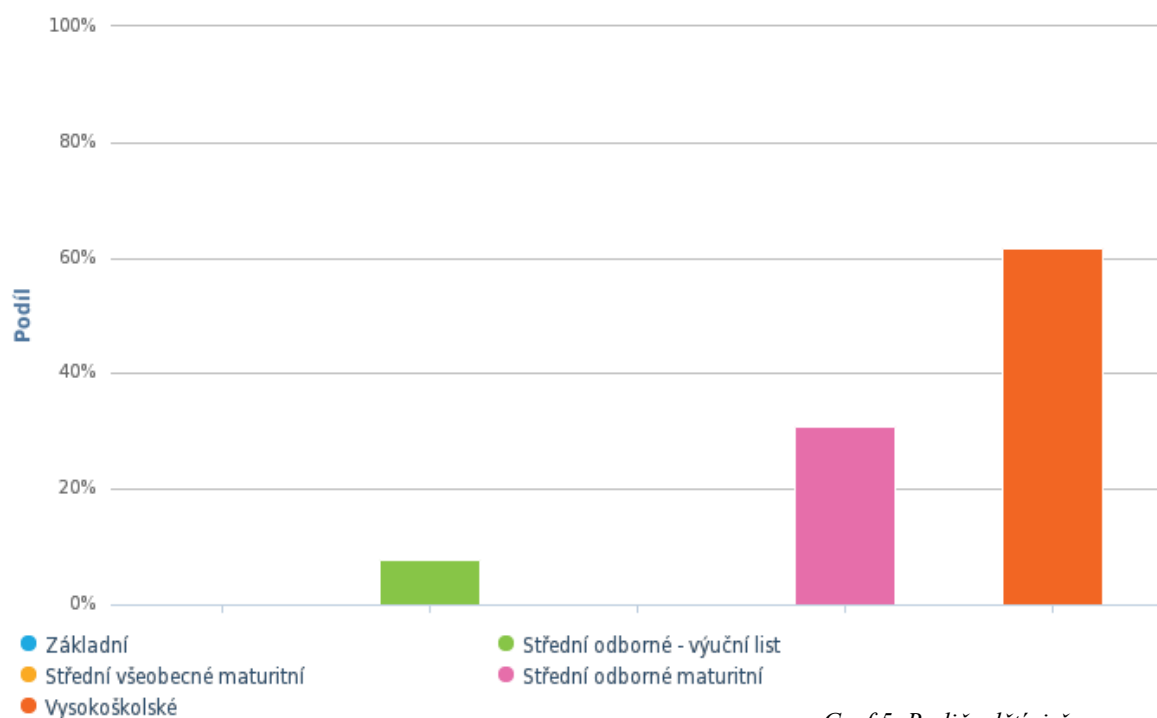
Zdroj: vlastní výzkum

Sborový zpěv	
8) S činností a fungováním školní družiny jsem: (hodnotící škála, jako ve škole)	
1 (Spokojen/á)	11
2	1
3	1
4	0
5 (Nespokojen/á)	0
9) Provozní doba školní družiny mi: (hodnotící škála, jako ve škole)	
1 (Vyhovuje)	13
2	0
3	0
4	0
5 (Nevyhovuje)	0
10) Komunikace s vychovatelkou ve školní družině je: (hodnotící škála, jako ve škole)	
1 (Velmi dobrá)	13
2	0
3	0
4	0
5 (Velmi špatná)	0
11) Co podle vás dětem nejvíce chybí v době, kdy je provoz školní družiny dle nařízení vlády přerušen?	
Zájemové činnosti (tvoření, vyrábění, ...)	4
Skupinové hry s ostatními dětmi	9
Pomoc při přípravě na vyučování	0

Obr. 5. Dotazník pro rodiče

Zdroj: vlastní výzkum

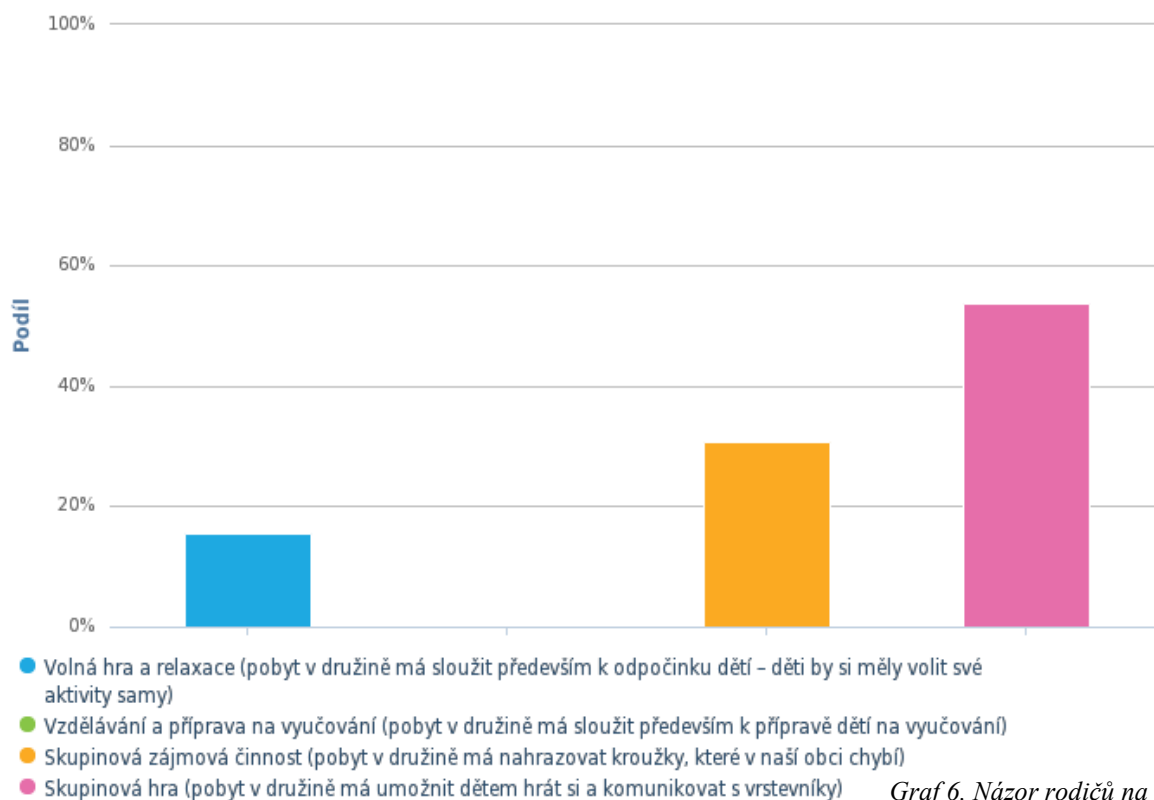
4. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 5. Rodiče dětí, jež navštěvují ŠD Lisek, mají většinou vysokoškolské vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum

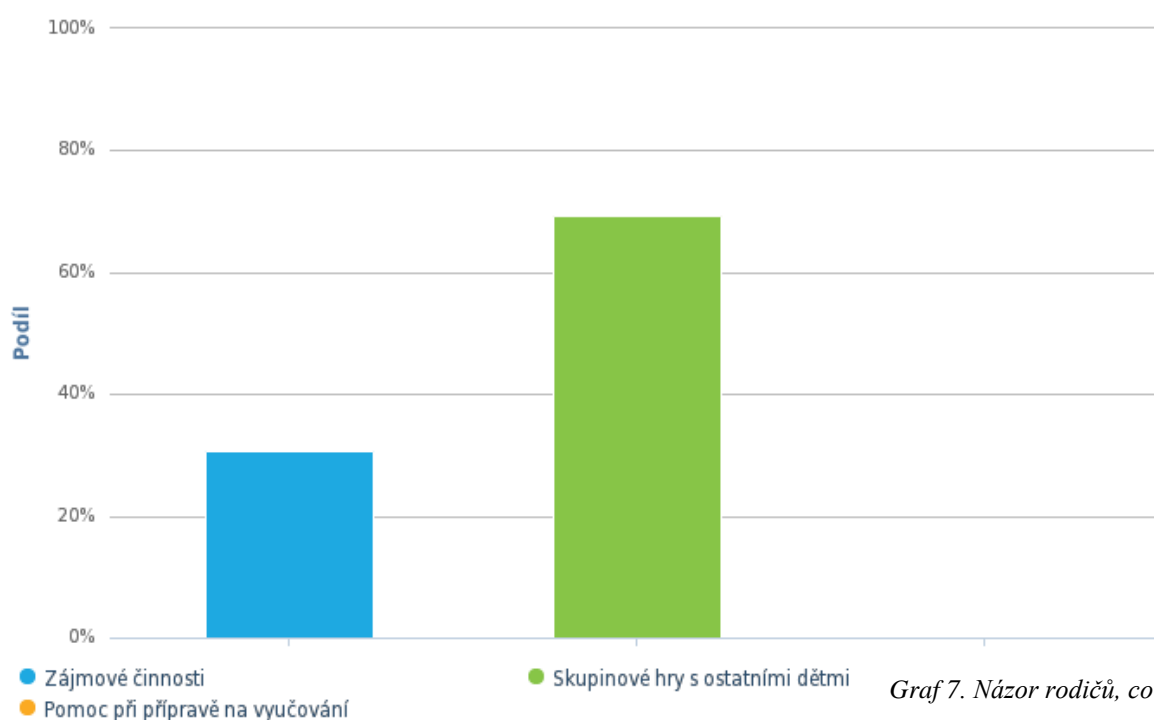
5. Která ze složek práce s dětmi by měla podle vašeho názoru ve školní družině převládat?

Graf 6. Názor rodičů na převládající složku práce s dětmi ve ŠD

Zdroj: vlastní výzkum

11. Co podle vás dětem nejvíce chybí v době, kdy je provoz školní družiny dle nařízení vlády přerušen?

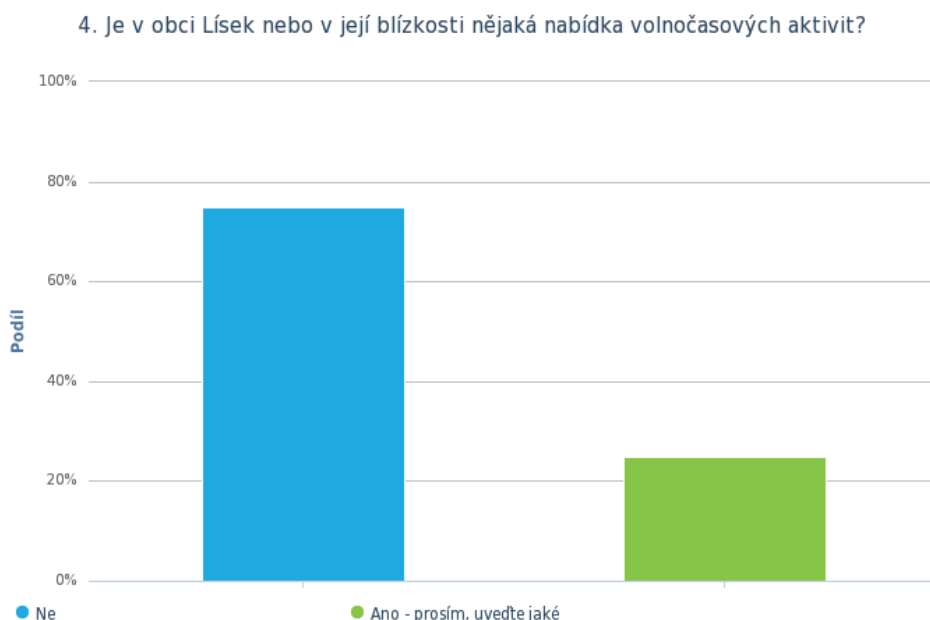
Graf 7. Názor rodičů, co dětem nejvíce chybí v době uzavření škol.

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkumné předpoklady:

U dotazníku pro děti (viz Příloha 1) jsem koncipovala s ohledem na potvrzení či naopak vyvrácení následujících výzkumných předpokladů:

- a) Děti ve školní družině mají minimální informace o nabídce organizovaných volnočasových aktivit v dané lokalitě. Tento předpoklad se mi potvrdil.

Graf 8. Informovanost dětí o nabídce organizovaných volnočasových aktivit.

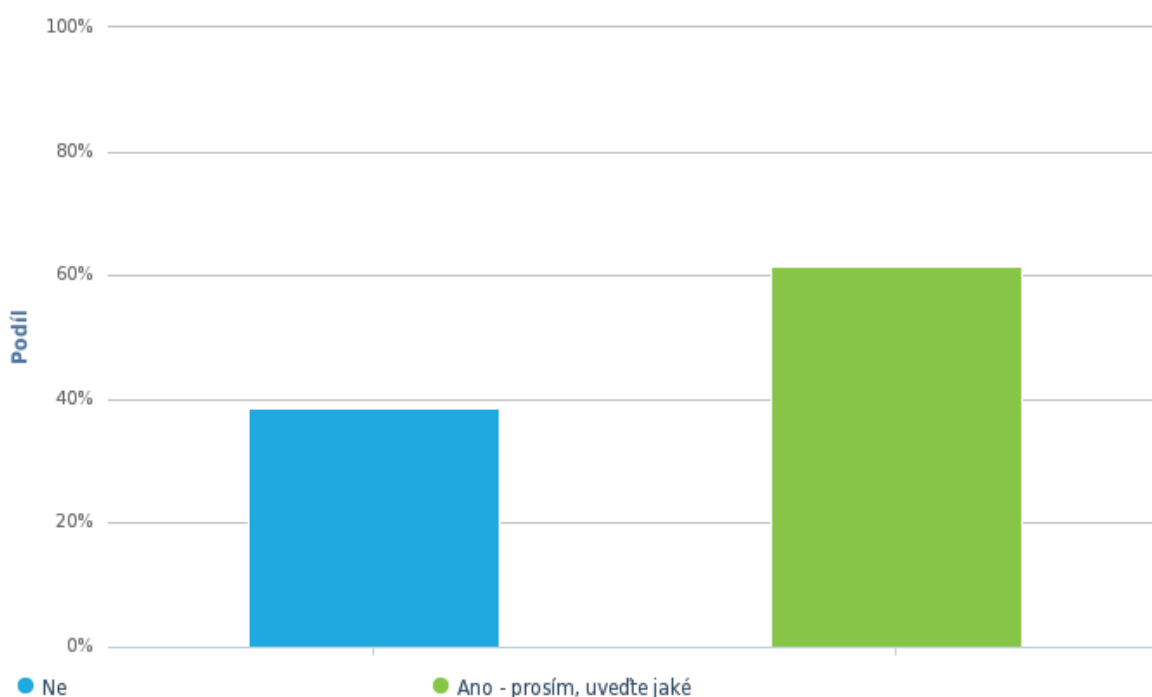
Zdroj: vlastní výzkum

- b) Školní družina při malotřídní škole do určité míry nahrazuje instituce volného času – kroužky tvořivosti a sportovní aktivity.
Tento předpoklad se mi také potvrdil. Některé děti sice zájmové útvary tohoto druhu navštěvují, ovšem nemalá část z nich v těchto aktivitách „spoléhá“ na školní družinu. (viz Graf 4.)
- c) Vzhledem k minimální nabídce těchto organizovaných volnočasových aktivit budou děti ve školní družině preferovat ty činnosti, které obvykle instituce zaměřené na volnočasové aktivity nabízejí.
Daný předpoklad se rovněž potvrdil. (viz Graf 3.)
- d) Vzhledem k charakteru lokality a velkou mobilitou rodičů za prací je jednou z klíčových činností školní družiny hlídání dětí po dobu, kdy jsou jejich rodiče v práci. Tento předpoklad se mi nepotvrdil. I když rodiče dětí, které navštěvují naši školní družinu, opravdu za prací dojíždějí, podle rodičů je hlavním úkolem školní družiny skupinová hra a vzájemná komunikace mezi dětmi. (viz Graf 6.)

U dotazníku pro rodiče (viz Příloha 2) jsem koncipovala s ohledem na potvrzení či naopak vyvrácení následujících výzkumných předpokladů:

- a) V dané lokalitě jsou omezené možnosti organizovaných volnočasových aktivit. Tento předpoklad se mi ve výzkumu nepotvrdil. Většina rodičů vlastní automobil, proto zřejmě není problém své děti do nedalekých měst na zájmový kroužek dovést. Ovšem přímo v dané obci se žádné jiné volnočasové zařízení, kromě dané školní družiny, nevyskytuje.

7. Mají možnost vaše děti navštěvovat zájmové kroužky (za standardní situace)?

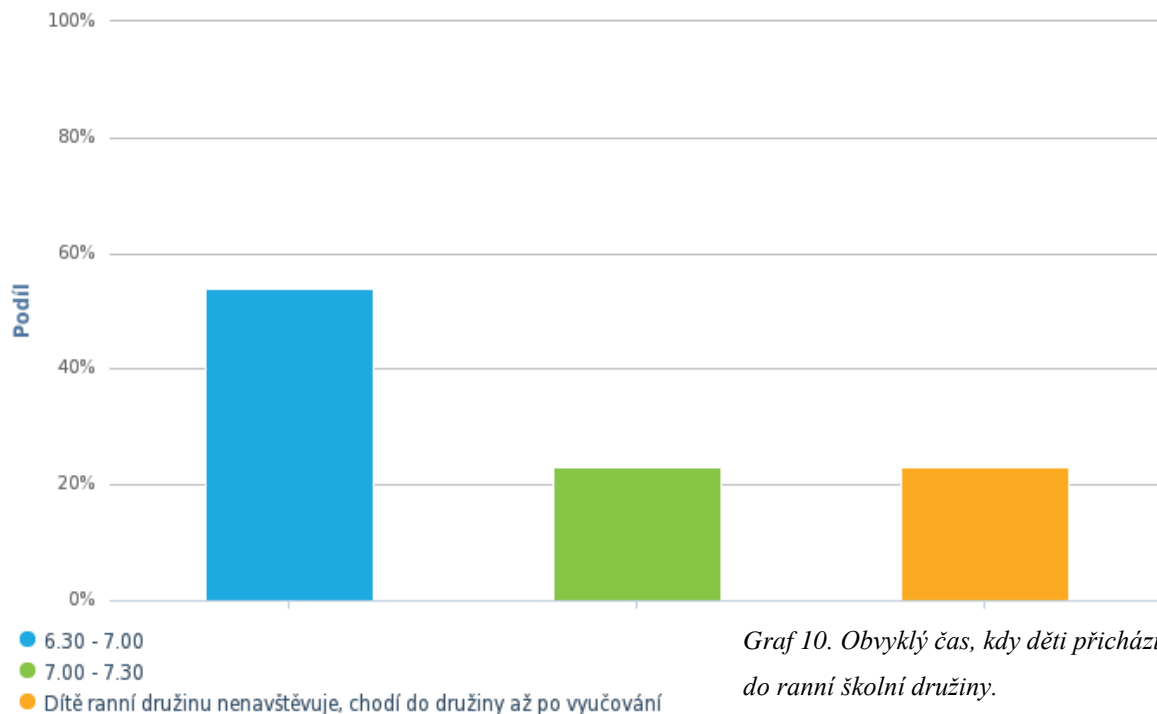
Graf 9. Možnost dětí navštěvovat i jiná volnočasová zařízení.

Zdroj: vlastní výzkum

- b) Vzhledem k minimální nabídce těchto organizovaných volnočasových aktivit budou rodiče dětí ve školní družině preferovat ty činnosti, které obvykle instituce zaměřené na volnočasové aktivity nabízejí. Tento předpoklad se mi potvrdil pouze z části. Rodiče se domnívají, že dětem v době uzavření škol, což můžeme taktéž aplikovat i na absenci kroužků, chybí zájmové činnosti, ovšem nejvíce jim chybí kontakt a komunikace s vrstevníky. (viz Graf 8.)
- c) Rodiče dětí vnímají družinu při malotřídní škole do určité míry jako náhradu instituce volného času – kroužky tvořivosti a sportovní aktivity. Tento předpoklad se mi nepotvrdil. Rodiče sice vítají, pokud jsou v družině prováděny výše zmíněné aktivity, ovšem hlavním úkolem družiny, je podle rodičů, skupinová hra a vzájemný kontakt. (viz Graf 6.)
- d) Vzhledem k charakteru lokality a velkou mobilitou rodičů za prací je jednou z klíčových činností školní družiny hlídání dětí po dobu, kdy jsou jejich rodiče

v práci. (proto dlouhý pobyt dítěte v družině). Tento předpoklad se mi potvrdil. Většina dětí přichází do družiny v časných ranních hodinách a odpoledne družinu opouští nejčastěji mezi 14. a 15. hodinou.

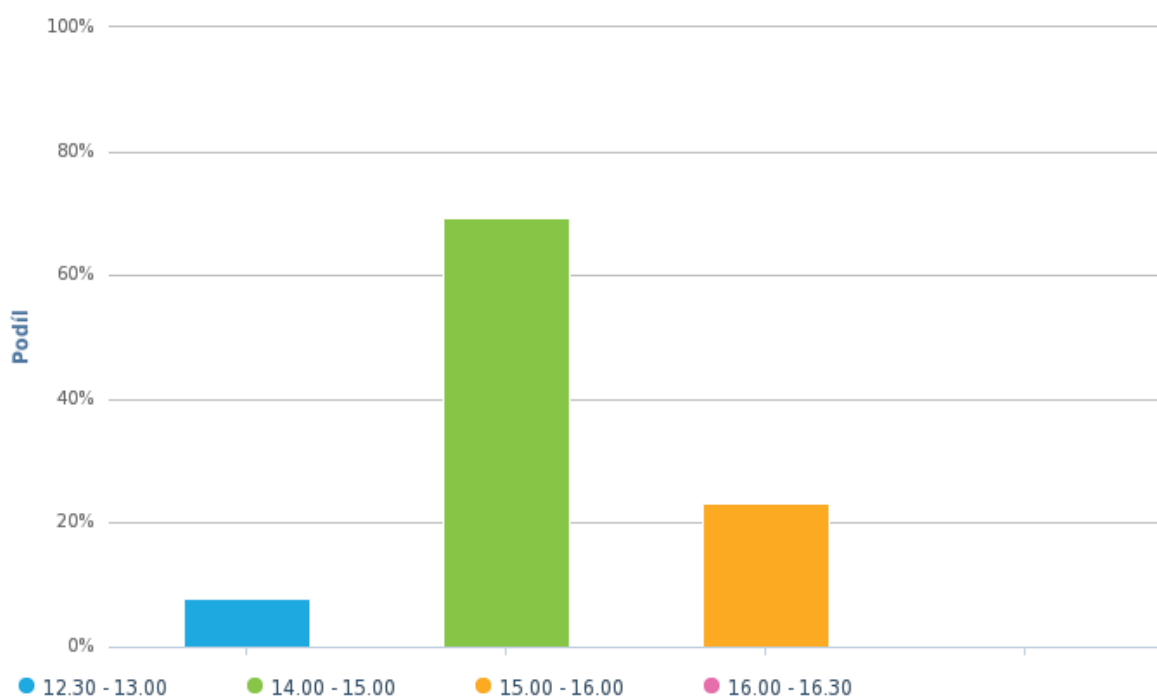
1. Dítě do školní družiny přivádím / přichází obvykle v:

Graf 10. Obvyklý čas, kdy děti přichází do ranní školní družiny.

Zdroj: vlastní výzkum

2. Dítě si ve družině vyzvedávám nebo z družiny samo odchází obvykle v:

Graf 11. Obvyklý čas, kdy děti odchází ze školní družiny.

Zdroj: vlastní výzkum

- e) Rodiče by uvítali, pokud by pro děti ve školní družině probíhala také příprava na vyučování na další den. Tento předpoklad se nepotvrdil. Podle grafu č. 8 je patrné, že přípravu na vyučování, jež by probíhala v družině, rodiče nepostrádají.
- f) S ohledem na lokalitu je možné předpokládat, že vzdělání rodičů bude spíše nižší (v struktuře rodičů budou převládat úroveň středoškolského či nižšího vzdělání). Tento předpoklad se taktéž nepotvrdil. Podle grafu č. 5 jsou rodiče dětí, jež navštěvují danou školní družinu, převážně vysokoškolsky vzdělání.

5.3 Kazuistiky vybraných žáků

Eliška, 9 let

Eliška navštěvuje třetí a tudíž i nejvyšší ročník naší malotřídní školy. Každý den přichází do družiny již o půl sedmé ráno, za doprovodu své maminky. Maminka je vysokoškolsky vzdělaná, pracuje na vedoucí pozici městského úřadu v nedalekém městě, a proto vozí Elišku do ranní školní družiny takto časně.

Eliška nemá sourozence, a v důsledku toho, podle mého názoru, vyžaduje velké množství pozornosti jak ode mě, tak od ostatních dětí. Je ráda ve středu všeho dění. V oblíbě má výtvarné tvoření ve družině a také dramatické zpracování příběhů a pohádek. Příliš nevyhledává sportovní a pohybové aktivity, nerada prohrává. Ve svém volném čase se věnuje především péči o své dvě psi kamarádky. Za standardní (ne pandemické) situace navštěvuje ZUŠ v Bystřici nad Pernštejnem, kde dochází na hru na klavír a také na scénický tanec.

Barbora, 8 let

Barbora navštěvuje druhý ročník naší školy. Přichází do ranní družiny okolo sedmé hodiny. Vždy ji přiváží tatínek, který pracuje jako řidič, tudíž jeho pracovní doba začíná brzy ráno. Barbora je velmi živé a veselé děvče. Velice ráda a často se směje. Miluje hraní se svými vrstevníky. Ráda také tvoří, jak ve výuce, tak posléze v družině. Její největší zábavou je vymýšlení zapeklitých otázek, kterými je denně zásobuje a překvapuje.

Barbora je inteligentní, chytré a opravdu citlivé děvče. Nezkazí žádnou legraci a do všech aktivit v družině se s chutí zapojuje. Má mladší sestru, se kterou výborně vychází a z rodinných vztahů je vždy připravena každému pomoci. V „necovidové“ době navštěvovala aerobik pro děti, na který dojížděla taktéž do Bystřice nad Pernštejnem.

Lenka, 7 let

Lenka je v první třídě. Má doma mladšího a staršího bratra. Její maminka je prozatím nezaměstnaná, proto Lenka dochází do ranní družiny až v pozdějších hodinách. Lenka je hodná a milá dívka, také je pracovitá, svědomitá a pečlivá. Při výtvarném tvoření či vyrábění v družině je velice šikovná a samostatná – maminka se jí doma hodně věnuje a společně často tvoří a výsledky nás poté obdarovává.

Ve svém volném čase nenavštěvuje žádné jiné volnočasové zařízení, kromě školní družiny, ale se svými rodiči bratry obhospodařuje domácí zvířata a také společně pěstují plodiny, což je nejen sdružuje, ale také se Lenka učí novým a užitečným věcem.

Michaela, 8 let

Michaela chodí do druhé třídy. Každý den dojíždí s maminkou a mladším bratrem z vedlejší vesnice do Lísku, kde maminka vede prodejnu potravin. Z tohoto důvodu Michaela má ve svých osmi letech jistou zátěž a zodpovědnost, jelikož vodí a odpoledne vyzvedává svého bratra z mateřské školy, která je součástí budovy školní družiny. Michaela tuto činnost nemá příliš v lásce, ale viditelně ji to mnoho posunulo dopředu, jelikož v první třídě byla Michaela velmi plačtivé a umíněné dítě. S přechodem do vyššího ročníku a také získáním důležité role – vodění bratra do mateřské školy, jsou tyto vlastnosti rázem téměř pryč.

Michaela je velmi hlučné a veselé děvče. Ráda se směje a více inklinuje ke chlapecké části naší školy. Ráda si hraje se stavebnicemi a především s Legem. Při sportu či výtvarném tvoření je snaživá, ovšem má stále sklony ke vzdávání se a nedokončení práce. Ve svém volném čase nenavštěvuje jiné volnočasové zařízení, než školní družinu. Ovšem v obci jejího bydliště vyhledává své kamarády, se kterými tráví volné chvíle. Je velmi dobrosrdečná a každému nápomocná.

Kamila, 7 let

Kamila navštěvuje první ročník naší školy. Oba její rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní. Vzhledem k aktuální pandemické situaci jsou ale oba na „homeoffice“, proto Kamila ranní družinu téměř nenavštěvuje. Pokud jsou rodiče v práci, Kamilu do školy doprovází babička.

Kamila je velmi energická dívka. Je také velmi inteligentní a chytrá. Má ráda pohyb, sport, ale i ráda výtvarně pracuje. Má doma starší sestru a mladšího bratra. Jejich maminka pracuje jako učitelka na střední škole, proto je znát jistá výchova a disciplína z rodiny. Kamila ve svém volném čase zatím nenavštěvuje žádné jiné volnočasové zařízení, ale můžeme předpokládat, že bude navštěvovat pěvecký sbor při ZUŠ v Bystřici nad Pernštejnem, stejně jako její starší sestra.

Libor, 8 let

Libor navštěvuje druhý ročník. Pochází z rodiny, kde maminka je vysokoškolsky vzdělaná a pracuje jako vrchní sestra v nemocnici. Libor má dva o mnoho let starší sourozence, proto

je v rodině benjamínkem. Žije mezi dospělými, což je na jeho povaze velmi znát. Je inteligentní, chytrý, všetečný, o všem má přehled a všechno chce vědět i slyšet.

Sport není jeho oblíbenou činností, ovšem při jiných činnostech značně vyniká nad ostatními. U výtvarného tvoření je velice pečlivý, snaživý a po celou dobu přetrvává jeho nadšení z dobře odvedené práce.

Libor taktéž nenavštěvuje žádné jiné volnočasové zařízení, kromě školní družiny. Ovšem svůj volný čas tráví především venku se svými vrstevníky.

Martin, 8 let

Martin chodí do druhého ročníku. Jeho rodiče mají flexibilní pracovní dobu, proto Martin ranní družinu téměř nenavštěvuje. Při odpolední družině si hraje především se stavebnicí Lego nebo s jinými stavebnicemi. Často se uzavírá do svého světa hraní si, a proto ani netuší, že kolem něj probíhá nějaká společná družinová činnost, které by se měl účastnit.

Martin je sportovec tělem i duší. Miluje fotbal, který také navštěvuje ve formě sportovního klubu v nedaleké obci. Co se týče Martinových povahových vlastností, je velmi citlivý, hodný a empatický. Ve fotbale nebo při jiném sportu je občas až příliš zapálený do hry, ale pokud je potřeba, bez přemýšlení nabídne pomoc. U dalších činností je velmi pečlivý, což často zpomaluje jeho tempo, které ne a ne zrychlit, což jej značně znevýhodňuje.

Daniel, 9 let

Daniel navštěvuje třetí ročník naší školy. Oba jeho rodiče začínají pracovat časně z rána, proto je Daniel v ranní družině již chvíli po jejím otevření. V průběhu těchto tří let, ve kterých navštěvuje naši školu, ušel velký kus cesty. Z tichého a věčně uplakaného chlapce se stal upovídaný a zodpovědný jedinec. Občasný pláč se sice ještě sem tam objeví, ale na Danielovi je opravdu velmi vidět, jak dospívá a je více a více moudřejší.

Tento školní rok k tomuto vývoji ještě přispěl také fakt, že k nám do prvního ročníku nastoupil Danielův mladší bratr. Daniel z tohoto důvodu zastává roli průvodce školními povinnostmi, ale také jistou psychickou oporu.

Daniel se velmi vyhýbá sportu a všem pohybovým aktivitám. Výtvarnému a rukodělnému tvoření také příliš neholduje. Je velmi chytrý a inteligentní. Má velmi oblíbené všechny digitální a technické přístroje. Svůj volný čas nejradši tráví na tabletu nebo doma s rodinou. Nenavštěvuje žádné zájmové útvary, ani příliš často nechodí ven s vrstevníky.

Závěr

Moje bakalářská práce byla na téma školní družiny při malotřídní základní škole a její role ve strukturaci volného času dětí mladšího školního věku. Cílem práce bylo na základě zpracování empirických dat charakterizovat specifické oblasti činnosti vychovatele ve školní družině při malotřídní škole.

Tohoto cíle jsem dosáhla na základě naplnění dílčích cílů, jimiž byly na základě shromáždění, analýzy a kritického zhodnocení dosavadního stavu zkoumání dané problematiky charakterizovat základní teoretické kategorie, které dané téma ukotvují a na základě charakterizovaných základních teoretických kategorií koncipovat a realizovat soubor výzkumných šetření se smíšeným designem.

Šetření se smíšeným designem proběhlo pomocí vytvoření časového snímku týdenní činnosti vychovatele ve školní družině při malotřídní škole a na základě toho kvantitativní empirické šetření zájmů žáků a jejich rodičů. Kvantitativní šetření jsem uskutečnila pomocí dvou dotazníků – dotazník pro děti a dotazník pro rodiče. Na závěr empirické části práce jsem prezentovala mikrokazuistiky vybraných žáků.

V praktické části práce jsem také pracovala s několika předpoklady. Většinová část z nich se mi potvrdila, ale našly se i takové, které se nepotvrdily. Podle mého názoru tato bakalářská práce umožnila čtenáři vhled do specifčnosti práce vychovatele ve školní družině při malotřídní škole.

Anotace

- Jméno a příjmení: Dominika Kaštánková, DiS.
- Název katedry a fakulty: Ústav pedagogiky a sociálních studií, pedagogická fakulta
- Název práce: Školní družina při malotřídní ZŠ a její role ve strukturaci volného času dětí mladšího školního věku
- Jméno vedoucího práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph. D.
- Cíl práce: Na základě zpracování empirických dat charakterizovat specifické oblasti činností vychovatele ve školní družině při malotřídní škole.
- Tato bakalářská práce se věnuje tématu školní družiny při malotřídní základní škole a její roli ve strukturaci volného času dětí mladšího školního věku. Teoretická část definuje školní družinu, malotřídní základní školu, volný čas a také mladší školní věk. Praktická část poté zahrnuje empirický výzkum smíšeného designu, který se skládá z časového snímku, dotazníkového šetření a kazuistik vybraných žáků.
- Klíčová slova: školní družina, mladší školní věk, volný čas, malotřídní základní škola, dítě

Annotation

Name Surname:	Dominika Kaštánková, DiS.
Name of institute and college:	The Institute of education and social studies
Name of work:	The after-school club in a small-class elementary school and its role in the structure of leisure time of younger school age children
Name of supervisor of work:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph. D.
Objectives work:	Based on the processing of empirical data, characterize specific areas of activities of the educator in the after-school club at a small-class elementary school.

This bachelor's thesis deals with the topic of a after-school club at a small-class elementary school and its role in the structuring of leisure time of children of younger school age. The theoretical part defines the after-school club, small-class elementary school, leisure time and also younger school age. The practical part then includes empirical research of mixed design, which consists of a time frame, a questionnaire survey and case studies of selected students.

Keywords: after-school club, younger school age, leisure time, small-class elementary school

Zdroje

Knižní:

1. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
2. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
3. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-X.
4. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
5. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
6. PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
7. PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
8. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
9. RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.
10. SPOUSTA, Vladimír. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9.
11. TRNKOVÁ, Kateřina. *Obce s malotřídkou*. *Studia peadagogica*, roč. 13, č. 1, 2008, ISSN 1211-6971.
12. TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Málotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. ISBN 9788073152048.
13. TUPÝ, Karel. *K didaktickým problémům málotřídních škol*. Praha: 1978
14. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
15. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové:

1. ČESKO. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 24. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: *Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin* [online]. 13. 06. 2002 [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>
3. PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, Dominika. *Strategie malotřídních škol* [online]. Olomouc, Červen, 2018 [cit. 2021-01-24]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/331436652_Strategie_malotridnich_skol_Sto-Pro
4. UHRÍNOVÁ, Ingrid. *Organizace a řízení malotřídní školy*. Brno, 2011. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/uqmid/Organizace_a_rizeni_malotridni_skoly.pdf
5. ZORMANOVÁ, Lucie. *Problematika malotřídních škol* [online]. 8. 4. 2015 [cit. 2021-01-24]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/19727/problematika-malotridnich-skol.html/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro děti

Dotazník pro děti ZŠ Lísek

Dotazník pro děti ZŠ Lísek

Milé děti, jak víte, tento rok zakončuji svá studia na vysoké škole, a proto zpracovávám závěrečnou bakalářskou práci. Moje práce se týká vás a naší školní družiny. Moc vás prosím o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který mi nejenže velmi pomůže, ale také se dozvím, co byste chtěli ve družině dělat více či méně, aby nám ve společných chvílích bylo ještě příjemněji. Předem vám moc děkuji! Vaše paní vychovatelka Dominika Kašťánková, DiS.

1. Jsem:

- Dívka
- Chlapec

2. Do školní družiny chodím, protože:

- Chci, baví mě to tam
- Musím, nic jiného mi nezbývá
- Kombinace obojího

3. Ve školní družině bych rád/a více:

- Sportoval/a
- Tvořil/a
- Hrál/a si víc tak, jak chci já sám/sama

4. Je v obci Lísek nebo v její blízkosti nějaká nabídka volnočasových aktivit?

- Ne
- Ano - prosím, uveďte jaké

5. Za standardní situace (kdyby nebyl Covid-19) navštěvuji ještě jiná volnočasová zařízení (ZUŠ, DDM, Sportovní klub, ...) a v nich různé zájmové útvary (fotbal, flétna, klavír, tanec, ...):

- Ano
- Ne

6. Kolik času denně strávím přípravou na vyučování (domácí úkoly, opakování si učiva, ...)

- Do 1 hodiny
- 1 - 2 hodiny
- 2 a více hodiny

7. Co nejčastěji dělám po návratu ze školní družiny domů?

- Volná hra a relaxace doma (televize, počítač, tablet, ...)
- Skupinová hra s vrstevníky venku
- Zájmové kroužky
- Příprava na vyučování na další den

8. Co mi nejvíc chybí v době, kdy je družina z důvodu nařízení vlády zavřená?

- Zájmové činnosti (tvoření, vyrábění, ...)
- Skupinové hry s ostatními dětmi
- Pomoc při přípravě na vyučování

Dotazník pro rodiče ZŠ Lísek

Vážení rodiče,

tento rok zakončuji bakalářské studium na Univerzitě Palackého v Olomouci - obor Vychovatelství. Součástí závěrečného ročníku je i bakalářská práce. Ta moje se věnuje naší školní družině. Cílem mého výzkumu je zjistit, co od naší školní družiny očekávají děti, které ji navštěvují, a také to, co od ní očekáváte vy, jako jejich rodiče. Moc vás prosím o vyplnění dvou dotazníků. Jeden dotazník je pro vás rodiče a druhý pro děti. Prosím, abyste dotazník pro děti vyplnili společně s nimi, aby nedošlo například k nepochopení otázky. Dotazníky jsou samozřejmě anonymní a budou využity pouze pro tento výzkum a také pro mě, abych věděla, v čem se má moje práce zlepšit a na čem mám zapracovat, aby nám s dětmi v družině bylo ještě příjemnější! Žádná odpověď není špatná. Dotazníky, prosím, vyplňujte jako za standardní situace, tedy bez pandemie Covid-19. Předem vám moc děkuji za vaši ochotu a čas. Moc si toho vážím! Dominika Kaštánková, DiS.

1. Dítě do školní družiny přivádím / přichází obvykle v:

- 6.30 - 7.00
- 7.00 - 7.30
- Dítě ranní družinu nenavštěvuje, chodí do družiny až po vyučování

2. Dítě si ve družině vyzvedávám nebo z družiny samo odchází obvykle v:

- 12.30 - 13.00
- 14.00 - 15.00
- 15.00 - 16.00
- 16.00 - 16.30

3. Při domácí přípravě na vyučování dítěti nejčastěji pomáhá:

- Matka
- Otec
- Sourozenec
- Babička
- Dědeček
- Jiný - prosím, uveďte

4. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní
 Střední odborné - výuční list
 Střední všeobecné maturitní
 Střední odborné maturitní
 Vysokoškolské

5. Která ze složek práce s dětmi by měla podle vašeho názoru ve školní družině převládat?

- Volná hra a relaxace (pobyt v družině má sloužit především k odpočinku dětí – děti by si měly volit své aktivity samy)
 Vzdělávání a příprava na vyučování (pobyt v družině má sloužit především k přípravě dětí na vyučování)
 Skupinová zájmová činnost (pobyt v družině má nahrazovat kroužky, které v naší obci chybí)
 Skupinová hra (pobyt v družině má umožnit dětem hrát si a komunikovat s vrstevníky)

6. Jaké aktivity obvykle provozují vaše děti poté, co odejdou z družiny?

- Volná hra a relaxace doma (televize, počítač, tablet, ...)
 Skupinová hra s vrstevníky venku
 Zájmové kroužky
 Příprava na vyučování na další den

7. Mají možnost vaše děti navštěvovat zájmové kroužky (za standardní situace)?

- Ne
 Ano - prosím, uveďte jaké

8. S činností a fungováním školní družiny jsem:

	1	2	3	4	5	
Spokojen/á	☐	☐	☐	☐	☐	Nespokojen/á

9. Provozní doba školní družiny mi:

	1	2	3	4	5	
Vyhovuje	☐	☐	☐	☐	☐	Nevyhovuje

10. Komunikace s vychovatelkou ve školní družině je:

	1	2	3	4	5	
Velmi dobrá	☐	☐	☐	☐	☐	Velmi špatná

11. Co podle vás dětem nejvíce chybí v době, kdy je provoz školní družiny dle nařízení vlády přerušen?

- Zájmové činnosti
- Skupinové hry s ostatními dětmi
- Pomoc při přípravě na vyučování

Seznam zkratk

ŠD – školní družina

ZŠ – základní škola